7619

IV

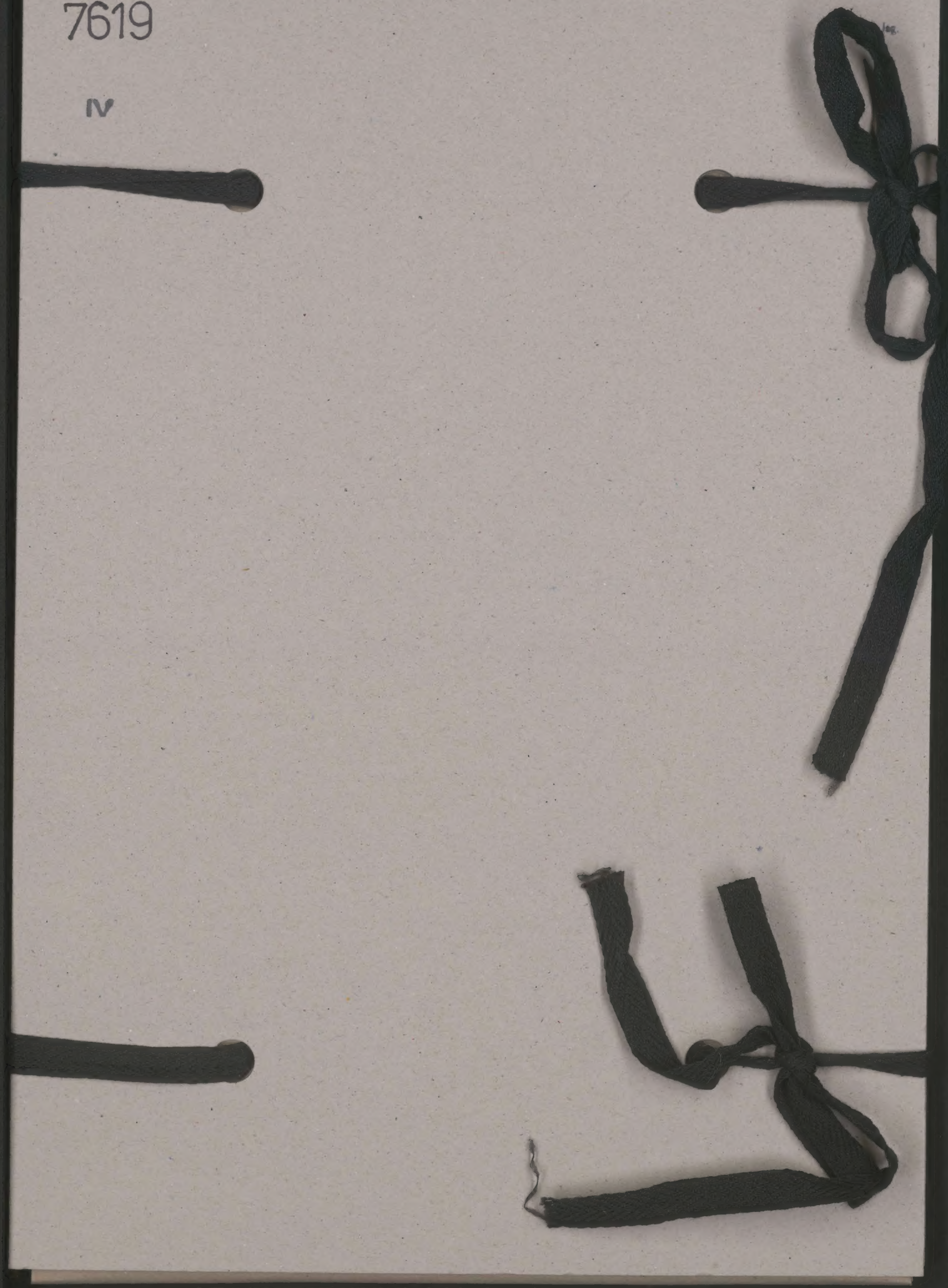

7619
IV

II

I.

Nalopâkhyâna.

1893/4, 1896/7
pór. leśnie

[Objaśnianie epizodu z Mahâbhâraty „Nalopâkhyâna"] t.j.

Nalopâkhyâna.

Opowieść o Nali (Nalopâkhyâna) wyjętą jest z wielkiej epopei indyjskiej Mahâbhârata, o której ~~chcie~~ pragnę Panom kilka słów powiedzieć. W przeciwieństwie do literatury greckiej, gdzie u samego wstępu spotykamy się z dwiema wielkiemi epopejami Homera, najdawniejsza poezja u Indów jest liryczną. Wiadomo Panom, że najdawniejszemi zabytkami literatury nietylko indyjskiej, lecz wogóle indo-europejskiej, są księgi święte Indów, t. zw. Wedy zawierające hymny do bogów, a zatem ~~poezję~~ pieśni liryczne. Sięgają one 15–20 wieków przed Chrystusem. Poezja epiczna występuje znacznie później. Zawiązki jej spotykamy już w Brâhmanach. Jest to cała kategoja dzieł treści religijnej, opierających się na Wedach, a zawierających objaśnienia przebiegu ofiary, ~~rady~~ wskazówki praktyczne dla ofiarujących kapłanów, teologiczne roztrząsania, wreszcie krótkie legendy. Dzieła te pisane są prozą, a zatem i owe legendy i podania, stanowiące właśnie zawiązki poezji epicznej. ~~Wogóle Br~~

+ (liturgicznej, religijnej)

Z tych zawiązków wyszła właściwa poezja epiczna, która się rozpada na dwa wielkie działy: Itihâsa-Purâṇa i Kâvya. Dział pierwszy obejmuje legendy (itihâsa) i poematy kosmogoniczno-teogoniczne (purâṇa). Do tego działu należy Mahâbhârata, zawiera bowiem dawne legendy i podania. Dział drugi obejmuje poematy przypisywane pewnym poetom (Kavi), a zatem jednolite, napisane z zastosowaniem reguł poetycznych, słowem w całem tego słowa znaczeniu artystyczne. Do tego działu należy druga wielka epopeja indyjska – Râmâyaṇa, przypisywana poecie Vâlmîki. Wprawdzie i Mahâbhâratę przypisują Indowie poecie Vyâsa**, jest to jednak osobistość zmyślona, same zaś dzieło jest kolosalną kompilacją.* ~~Epopeja ta powstała między 7. a 4. wiekiem przed Chr.~~ Co do czasu powstania Mahâbhâraty zdania uczonych, jak zwykle, są podzielone. Podług Webera (str. 202 n.) epopeja ta prawdopodobnie powstała między 3. wiekiem przed Chr. (Megasthenes) a 1. po Chr. (Dio

itihâsa, np. + podanie o Purûravas i Urvaśî, historja MBh.

** vyâsa (od vi+as) układacz, kompilator.

* i tem się właśnie różni od Râmâyaṇy, opiewającej wyłącznie czyny bohaterskie Râmy.

Chrysostomos", (którego ~~świa~~ znajduje się wyraźne świadectwo o epopei indyjskiej, która jest ~~co do treści idey-~~ ~~tycznej z~~ najprawdopodobniej MBh.). Schroeder (str. 462) przyjmuje istnienie tej epopei już w 5. wieku przed Chrystusem. Jakkolwiekbądź, faktem jest, że Mahâbh. pierwotnie była znacznie krótszą i dopiero z czasem wzrosła do tak olbrzymich rozmiarów, obejmuje bowiem 100 tysięcy dwuwierszów, gdy ~~p~~ z samego początku obejmować miała tylko 8800 dwuwierszów, jak świadczy wyraźna o tem wzmianka w samem dziele. ~~Prawdopodobnie~~ Ostateczna redakcja Mahâbhâraty należy prawdopodobnie już do ~~czasu~~ epoki pochrystusowej.

Nie! patrz niżej.

Tytuł naszej epopei Mahâbhârata ~~da się objaśnić jako~~ składa się z wyrazu mahâ wielki i bhârata = poemat o Bharatach (nazwa rodu), razem: wielki poemat o Bharatach. Mylnie objaśnia Leciejewski tytuł ten jako: wielki potomek Bharaty, gdyż MBh. jako tytuł jest rodz. nijakiego.

Cf. Weber, Ind. Streifen, II, 168

4. 18 Ksiąg (parvan)

śam = "heilsam" "der Person heilsam" (?)

Śântanu | Satyavatî

Bhîshma

lewirat

râshṭra Herrschaft Reich, Land

Treść MBh. jest pokrótce następująca: W państwie Bharatów w mieście Hâstinâpura (albo Hâstinapura) panował król Śântanu z rodu Kuru, ~~Ond~~ który, mając syna ~~Bhîshma~~ i następcę tronu Bhîshma, pojął za żonę Satyavatî. Bhîshma zrzeka się korony na rzecz potomków swej macochy, ale dwaj synowie tej ostatniej umierają bezpotomnie. ~~Wtedy stosownie do zwyczaju indyjskiego w celu zapobieżenia wygaśnięciu rodu, wdowy po nim ślub Vyâsa, przyrodni brat synów~~ Istniało prawo w Indyach, mające na celu zapobieżenie wygaśnięciu rodu, wedle którego wolno było wdowie bezdzietnej użyć pośrednictwa szwagra dla pozostawienia potomstwa. Jako taki pośrednik występuje tu Vyâsa (syn Satnavatî) przyrodni brat synów króla Śântanu. Ten z jedną z obu wdów spłodził ślepego ~~syna~~ Dhṛitarâshṭra, z drugą bladego Pâṇḍu. Ten ostatni, choć młodszy, objął rządy z powodu iż starszy brat był ślepym; gdy jednak młodo zmarł, zostawiwszy 5 synów, nastąpił po nim ślepy Dhṛitarâshṭra, który

owych pięciu synowców wziął do siebie na wychowanie. Ci ostatni okazali się tak dzielnymi, że Dhritarâshtra najstarszego z nich Yudhishthira wyznaczył swym następcą, wykluczając od tronu własnego syna Duryodhana. Wobec tego Duryodhana, nie chcąc być pozbawionym korony, wymógł na ślepym ojcu, by synowców skazał na wygnanie. Ale synowie Pâṇḍu rosną w potęgę przez zaślubiny z córką Króla Pañcâlów Draupadi i przez zaprzyjaźnienie się z potężnym Krishną. Zdawszy przed potęgą Pâṇḍawów ze synowie Królewscy pragną się z nimi pogodzić. Król Dhritarâshtra dzieli państwo i oddaje połowę synowcom, którzy zakładają miasto Indraprastha (niedaleko dzisiejszego Delhi). Zamiast jednak Duryodhany Całe to państwo, a żeby brat swych i żonę przegrywa Yudhishthira, grając w kości z podstępnym Śakuni, wujem zawistnego Duryodhany. Gdy Król zwyciężonym zwraca wolność i państwo, Duryodhana wyzywa Yudhishthirę na nowo, a ten znów przegrywa. Stawnie do umowy synowie Pâṇḍu jako zwyciężeni w grze muszą iść na [illegible]

trzynastoletnie wygnanie i dopiero po upły-
wie tego czasu mają otrzymać swe pań-
stwo napowrót. Ale zwycięzcy nie dotrzy-
mują umowy, wzbraniając się zwrócić
synom Pâṇḍu ich królestwa. Wojna staje
się nieunikniona. Placem walki jest
kraj Kurukshetra, walczącymi są z jednej
strony Pâṇḍawowie i Pañcâlowie, z drugiej
Kuruowie (t.j. synowie Dhṛitarâshṭry)
Po stronie pierwszych walczy boski Kṛishṇa,
po stronie drugich stary i waleczny Bhîshma.
Szczęście z początku ~~przechyla się to~~ sprzyja
tym ostatnim, ale wreszcie Pâṇḍawowie
18. dnia walki odnoszą świetne zwycięstwo,
i Yudhishṭhirę obwołują Królem. Z wojska
zwyciężonych tylko trzech rycerzy uchodzi
z życiem. Jeden z nich Aśvatthâman napada
~~na~~ z towarzyszami na wojsko nieprzyjaciel-
skie pogrążone we śnie i wszystkich
~~zabija~~ w pień wycina z wyjątkiem Kṛishṇy i pięciu synów
Pâṇḍu. Po tak strasznej i morderczej walce
Vyâsa godzi Pâṇḍawów ze starym Dhṛita-
râshṭrą, którego Yudhishṭhira, choć
przyznany Królem, uznaje za swego
zwierzchnika. Epopeja opisuje jeszcze

dalsze koleje naszych bohaterów, które nie przedstawiają już takiego interesu.
Podkład naszej epopei jest niewątpliwie historycznym. ~~o tyle, że się odnosi do~~ Jak widzieliśmy opiewa ona walkę dwóch rodów, a walka ta, której polem był święty kraj Kurukshetra między rzekami Yamunâ i Dṛishadvatî, a która się skończyła zgodą walczących, mogła mieć miejsce około r. 1000 przed Chr., już bowiem ~~w Wedach~~ (Yajurveda) spotykamy nazwę Kuru-Pañcâla jako ~~miano jednego~~ ludu. Główne opowiadanie ~~[illegible]~~ Mahâbhâraty zawarte jest mniej więcej w czwartej części ~~[illegible]~~ poematu; resztę wypełniają ~~[illegible]~~ różne wplecione ~~dodatki~~ opowieści, nie ~~[illegible]~~ lędące z nią w związku. ~~i wplecione w tok opowi~~ Do takich epizodów należą legendy o potopie, o wiernej małżonce Sâvitrî, o ~~[illegible]~~ pielgrzymce Arjuny (jednego z 5 Pâṇḍavów) do nieba w czasie 13-letniego wygnania i t. d. Dalej należy do nich hymn Bhagavadgîtâ ~~[illegible]~~ (pieśń boga) w formie dialogu między Krishṇą a Arjuną, w którym bóg Krishṇa w 18 pieśniach ~~[illegible]~~ wy-~~[illegible]~~ kłada cały system filozoficzny.

Takim epizodem jest wreszcie i nasza opowieść o Nali, zawarta w 3. Księdze (Vanaparvan = „Waldtheil". Tu winienem nadmienić, że MBh. dzieli się na 18 Ksiąg). Epizod ten zaliczają do najpiękniejszych. Treści tej nie podaję, gdyż ją wkrótce sami poznamy. Zaznaczamy więc tylko, że powieść ta włożona jest w usta Brihadaśvy, który ją opowiada Yudhishthirze w czasie 13. letniego wygnania Pandavów i pobytu ich w lesie, by go pocieszyć i pogodzić z nieszczęściem: Nala równie jak Yudhishthira popadł w nieszczęście przez grę w kostki, a pomimo to ~~doczekał się~~ odzyskał na nowo swe państwo i był znów szczęśliwym jak wprzódy.

Pojedyncze epizody z MBh. doczekały się różnych wydań i przekładów. Jako wydawcę i tłumacza wymienić należy przedewszystkiem Doppa, który opowieść o Nali wydał już w r. 1819 (3. wyd. p. t. Nalus Maha-Bharat. episodium wraz z przekładem łacińskim. Berlin, 1868). Trzy pierwsze pieśni wydał

Stenzler w swej gramatyce sanskryckiej (5. wyd. Wrocław 1885). Cały oryginał wydał Bühler w Bombayu w książce p.t. Third book of Sanskrit (2. wyd. 1877, 3. wyd. 1888), a w transkrypcji łacińskiej H. C. Kellner wraz ze słownikiem (Lipsk 1885). Przekładów niemieckich ~~naszej~~ Nalopâkhyâny jest 7, między niemi Rückerta (1828), Boppa (1838), Holtzmanna (1847), wreszcie wymienionego już jako wydawcy Kellnera (Lipsk, u Reclama, 1885, p.t. Nala und Damayantî w zbiorze Universalbibliothek). Ostatni ten przekład, jako dla swej niskiej ceny (20 fen. = 12 ct.) dla wszystkich przystępny, bardzo Panom polecić mogę. Posiadamy i polski przekład Nalopâkhyâny dra Jana Leciejewskiego w „Ateneum" z r. 1885 p.t. Nala, powieść staroindyjska. ~~Jest to~~ wogóle pierwszy i jedyny znany mi przekład polski z oryginału sanskryckiego i jako taki zasługuje na zaszczytną wzmiankę. Zresztą wiersz biały 13-zgłoskowy, którego Lec. użył do swego tłumaczenia, często bardzo jest nieudolny; brak w nim nieraz cezury na właściwem miejscu, a niektóre wiersze

o 15 lub 17 sylabach zupełnie są nie-
wytworne.

Cała MBh. wyszła w Kalkucie
1834-39 w 4 tomach. Lepszem jest
wydanie bombajskie z r. 1863; nowe
wydanie z komentarzem Nilakanthy
Pune bez roku (1890) obejmuje 4800
stron.

Na zakończenie jeszcze kilka słów
o wierszu naszej epopei. Jest nim t. zw.
epicany śloka. Wyraz śloka oznacza
strofę wogóle, w szczególności jednak wer-
sz epicany, jaki tu mamy przed sobą.
Pokrewnym z nim jest wiersz wedyjski
anuszthubh, z którego wyrosła śloka
powstał. Ten ostatni składa się z dwu
wierszów 16 zgłoskowych, z których każdy
zakończony dwoma jambami v – v –
(ostatnia zgłoska może być krótką), które
w zakończeniu pierwszej połowy wiersza
znajdować się nie mogą. Tam się właśnie
epicany śloka różni od anuszthubh.

Średniówka czyli cezura winna się znajdować w połowie każdego wiersza. ~~Zresztą~~ panuje dość wielka swoboda, choć istnieją szczegółowe przepisy, jakich metrów używać nie wolno.

Z wyjątkiem 4/6 ostatnich zgłosek każdego wiersza

a b c d

. . . . | . . . . || . . . . | ∪ – ∪ ⏓

Nalopâkhyâna.

â + khyâ opowiadać, + sufiks ana (cf. gamana) = âkhyâna opowiadanie, opowieść. Z przyimkiem upa (= ὑπό, sub) oznacza mniejszą opowieść, epizod: nala + upâkhyâna = nalopâkhyâna (opowieść o Nali), wyraz złożony. ~~Przy~~ W ~~wyrazach~~ imionach złożonych wszystkie części ~~maje~~ składowe z wyjątkiem ostatniej mają formę tematu. Wyraz ~~t~~ jest rodz. nij., stąd N. sg. -m. Takie wyrazy złożone, których ostatnia ~~człon~~ część składowa jest bliżej określona przez poprzednią, a w szczególności przez jeden z przypadków poprzedniej ~~imienia~~, nazywają się tat-purusha = tasya purushaḥ (jego sługa).

determinativa (określne)

Bṛihadaśva (im. własne) = bṛihat (wielki) + aśva = wielkie (rosłe) konie mające. Takie wyrazy złożone nazywają się dzierżawcze (possessiva, sanskr. bahuvrîhi = t. j. wiele ryżu mający); są ~~one~~ to przymiotniki oznaczające posiadanie pewnej rzeczy, wyrażonej w ostatniej cząstce składowej, a bliżej określonej przez cząstkę poprzednią. Takie wyrazy mamy i w polskim języku: złotowłosy, modrooki, laskonogi. W wyr. bṛihat końcowe t przeszło w d pod dźwięcznem a.

bahavo vrîhayoḥ yasya saḥ. (bahur vrîhir yasya)

Bṛihadaśva zam. -aḥ (przed samogł. visarga odpada).

Uwaga. Jeśli taki wyraz złożony rozwiązany za pomocą zdania względnego, obie części składowe stać będą w 1. przypadku:

Bṛihantoḥ 'śvâ yasya saḥ.

uvâca 3. sg. perf. act. √vac. 2. Kl. u+vâc+a. Forma nieregularna zam. *vavâca Praes. vacmi, vakshi, vakti etc. Perf. uvaca (uvâca), uvacitha (uvaktha), uvâca etc.

1. âsîd zam. âsît 3. sg. Impf. √as (asmi, asi, asti), 2. Kl. Impf. (nieregularne) âsam, âsîḥ, âsît.

râjâ N. sg. (râjan), cf. Kartâ.

nâma acc. sg. neutr. (nâman) = „imieniem"

vîrasena im. wł. Bahuvrîhi: vîrâṇâni senâ yasya saḥ albo vîrâḥ senâ yasya saḥ (vîra bohater, senâ* wojsko). W pierwszym przypadku wyraz ten inaczej się rozwiązuje niż bṛihadaśva. Vîrasenasutaḥ = virasenasya sutaḥ. Tatpurusha.

* W dzierżawczych złożonych â w końcowym wyrazie zmienia się na a.

balî N. sg. m. balin (silny, od bala n. siła, sufiks -in oznacza posiadanie). Przymiotniki na in mają N. sg. m. na î, n. na -i.

14. upapannaḥ: √ pad (padać) + upa przystać w udziale. Part. perf. pass. (sufiks - na) zam. pad-na = zaopatrzony w co, posiadający, bogaty w co i t.d., ozdobiony, uposażony.

ishṭa Part. perf. pass. (sufiks - ta) √ ish (żądać): ish + ta = ishṭa; ishṭaiḥ - ishṭair - przed r ishṭai (pożądany).

rûpavân, temat rûpavat (piękny) od rûpa piękność z sufiksem vat. Przymiotniki

B. 54. na mat i vat mają N. sg. m. -mân, -vân.

aśvakovidaḥ: kovidaḥ przymiotnik „znawca": aśvânâm (aśveshu) kovidaḥ. Tatpurusha.

2. atishṭhan zam. -at (przed m) 3. sg. Impf. act. od √ sthâ.

manujendra Tatpurusha

mûrdhan v.m. Loc. mûrdhni („na czele" mûrdhani) B. 55.

devapatiḥ Tatpurusha. Przydomek Indry. Indra w Wedach najwyższy bóg, który zwalczył demonów. Jego bronią jest piorun, łukiem - tęcza. On zsyła deszcz i rządzi pogodą, przypomina Jupitera (Jowisza) rzymskiego. W późniejszej mytologji Indra traci na znaczeniu.

upari nad (ὑπέρ, super).

sarveshâm B. 40. 41.

tejas n. blask, energja. Instr. tejasâ. pod względem

3. brahmaṇyaḥ: ṇ z powodu r. = sprzyjający braminom, pobożny.

vedavid Tatpurusha: vedaṁ vettîti vedavit.

Każdy pierwiastek może stać przy końcu wyrazu złożonego w znaczeniu Part. praes. act. Pierwiastki zakończone na krótką samogł. przybierają t: viśvajit, lokakṛit (cf. khalapû, viśvapâ etc.). Tu d należy do pierwiastku. Przed ś przechodzi w t, dalej w c. Zam. vedavicchûraḥ może być vedavicśûraḥ.

śûraḥ bohater.

mahîpatiḥ Tatp. = mahyâḥ patiḥ.

aksha m. kostka do gry; priya drogi, c. loc. lubiący co: aksheshu priyaḥ = akshapri° Tatpurusha.

satyavâdin N. sg. m. -î (j. w. balî): Tatp. ~~[illegible]~~ satyaṁ vadatîti satyavâdî. Sufiks -in.

mahân N. sg. m. od mahat B. 53.

akshauhiṇîpatiḥ = akshauhiṇyâḥ patiḥ Tatpurusha. akshauhiṇî f. kompletne wojsko (piechota, jazda, wozy, słonie).

4. îpsitaḥ. Pierwiastek pochodny îps, temat cz. ter. îpsa B. 133 od âp (osiągnąć). Desiderativum, wyrażające pragnienie czynności wyra-

16.

(ulubieniec)

żonej w pierwiastku pierwotnym. Tu forma nieregularna. îpsita part. perf. pass., sufiks ta, przedtem i B. 66. 68 (abgeleitete Verbalwurzeln!).

naranârîṇâm. Wyraz złożony (copulativum) = Dvandva B. 81. narâś ca nâryaś ca: każda z części składowych jest w l. mn., stąd l. mn. całego wyrazu.

udâraḥ szlachetny, znakomity

samyatendriyaḥ: samyatânîndriyâṇi yasya saḥ. Bahuvrîhi. indriya zmysły i organa ciała i duszy (liczą ich 14).

Vyam + sam trzymać na wodzy, poskramiać. Part. perf. pass. yata (yam - yacchati).

rakshitâ N. sg. m. Vraksh cf. kartâ od kartṛi.

dhanvinâm G. pl. dhanvin Tuguśk. od dhanva (zwykle dhanus) z suf. -in cf. balin.

śreshṭha superl. do praśasya (chwalebny). Nieregul. B. 80.

sâkshât (od sa = saha i aksha przy końcu wyr. złoż. zam. akshi oko), indecl. przed oczami, naocznie, widocznie, we własnej osobie (wcielony Manu).

manu (Vman myśleć), praojciec rodu ludzkiego na początku każdego perjodu

(manvantara) z 4,320,000 lat. Obecny Manu jest 7. z rzędu. Wszystkich ma być 14. Cf. wyż. manuja człowiek, ~~[illegible]~~ spłodzony przez M.

svayam Indecl. sam.

5. tathâ eva âsît – tathaivâsît: tak samo (tu przysłówek stoi zam. zaimka)

bhîmaḥ parâkramo yasya saḥ Bahuvr.

parâkrama (potęga) odwaga, siła.

sarvasuṇaiḥ Karmadhâraya (m.) B. 82, 2. c)

yukta part. pf. pass. √yuj (7.) sprzęgać, p. uposażony. Sufiks -ta B. 67, 3. b)

prajâkâmaḥ Bahuvrîhi: prajâyâḥ* kâmo (albo – yâm) yasya saḥ. (pra + jan)

sa ca isque; saḥ traci visargę przed wszystkiemi głuchemi i dźwięcznemi głoskami, tylko przed a przechodzi w so, a a eliduje się.

aprajaḥ Bahuvrîhi B. 85 c) ~~yasya~~ prajâ ~~nâsti~~ yasya nâsti (cui non est proles)

6. sa jak wyżej

prajârthe Tatpurusha: prajâyâ arthe.

artha m. cel, loc. w celu, dla.

para summus, zaimek B. 41, 4. d)

yatna od √yat (yatate) usiłowanie, dążenie

akarot 3. sg. Impf. Par. (8) B. 91 (niereg.)

18. Poeta ma niewątpliwie na myśli, że Bhîma składał ofiary bogom dla otrzymania potomstwa.

su adv. bardzo, dobrze (na początku wyrazu)

samâhita, V dhâ p. hita B. 66.

(sam + â, â haran, wzmacnia poprzedzający prefiks)

samâ indecl. z, łac. cum; samâhita pogrążony w czem, zajęty, uważny, z natężoną uwagą).

tam acc. sg. tematu tad B. 40.

abhi-gam przyjść do, odwiedzić; abhy-a-gacchat 3 sg. Impf.

brahmarshi = brahman + ṛishi.

(brahman m. = brâhmaṇa) cf. râjarshi.

Końcowe n odpada jak w deklinacji B. 81. „święty z ~~kasty~~ bramin," mędrzec z kasty braminów. Karmadhâraya.

bhârata Voc. „potomku Bharaty" (Yudhishṭiro!)

7. toshayâmâsa 3. sg. Perf. periphrast. B. 116. V tush Caus. 10. klasa. ucieszyć, zadowolić, (uczcić).

dharmavit K. sg. cf. vedavit w. 3.

dharma m. prawo, obyczaje, przepisy, obowiązki moralne i religijne.

mahishî Królowa. Instr.

saha z. Tac. cum, z Instr. saha nie poprzedza, ~~lecz~~ rzeczownika, którym rządzi, lecz po nim następuje.

râjendra Voc. (j. w.), Królu ~~nad~~ Królów. Tatpurusha. (râjñâm indra)

satkâra gościnne przyjęcie Instr.

suvarcasa (varcas blask) błyszczący, znakomity zacny. Bahuvrîhi. (suvarcas obok - a).

8. tasmai B. 40.

prasanna: V sad + pra uspokoić się, być łaskawym. Part. perf. pass. sufiks na cf. wyż. w. 1 upapanna.

sabhârya = bhâryayâ sahitaḥ B. 85 c).

Krótkie a B. 85 e).

vara przym. najlepszy od V vṛi, var (vṛiṇoti) wybierać.* Rzecz. r. m. (n.) życzenie,* wyprosić, pragnąć dar, łaska.

Kanyâratna Karmadhâraya B. 83 c).

Kumâra chłopiec (w szczeg. syn królewski)

dadau: V dâ 3. sg. Perf. Par. B. 115 Nr. 12.

trîn Acc. plur. B. 77 od tri trzy.

udâra szlachetny, znakomity (piękny, tęgi)

mahâyaśâḥ N. sg. (damanaḥ). Bahuvrîhi: mahad yaśo yasya saḥ. N. sg. B. 50 b).

mahâ cf. Mahâbhârata B. 81.

mahâyaśas przesławny (yaśas sława) przełaskawy

9. Wszystkie imiona od V dam poskramiać. Wieszcz także Damana: damayantî Caus. Part. praes. fem. (B. 52.53); dânta part. perf. pass. B. 67 e).

10. tejas Instr. (-â) blask, piękność, majestatyczna ~~powaga~~ postawa okazałość.

yaśas okazałość etc., uprzejmość, łaskawość

śrî, piękność, bogactwo (śrî bogini piękności i bogactwa = Lakshmî, małżonka Vishnu), (wdzięki).

saubhâgya n. szczęście (do ludzi), popularność. Przym. subhaga szczęśliwy, piękny. W Abstr. suf.-ya. Vṛiddhi w dwu zgłoskach.

loka świat, l. mn. ludzie.

sumadhyama: madh. przymiotnik „średni", rzecz. r. n. środek, talja; sumâ Bâhuvrîhi.

prâpa od pra + V âp 3. sg. Perf. B. 111.

11. atha teraz, tedy, potem, teraz następuje:

vayas n. wiek (młodzieńczy), lata

prâpta Part. perf. pass. vayasi prâpte loc. abs.

dâsî służebnica

sam + alam + kṛi zdobić

śata n. sto. – sakhî przyjaciółka. – pari + upa + V âs „siedzieć". 3. sg. Imperf. Par. Forma epiczna. W klas. sanskr. âs używa

się tylko w Âtm., a zatem 3. sg. âsta. Drugą nieregularnością tej formy jest, że utworzona podług kl. 1 (âsati, âsat), gdy âs należy do kl. 2.

śacî małżonka Indry = Indrâṇî.

12. sma Expletivum. Z czasem teraźniejszym daje mu znaczenie przeszłego.

Vrâj 1. kl. jaśnieć, błyszczeć

bhaimî: bhîma, syn bhaima, córka bhaimî. Patronymicum.

âbharaṇa ozdoba, klejnot

Vbhûsh Caus. ozdabiać. Part. perf. -ita B. 69.

sarvâbhâraṇa Karmadhâraya, sarvâbhâraṇabhûshita = sarvair âbharaṇair bhûshitaḥ Tatpurusha.

sakhîma° Tatp. sakhînâm madhye.

anavadya: vad mówić, vadya Part. fut. pass. B. 74, avadya o którym nie można mówić, naganny, anavadya nienaganny, bez zarzutu. anavadyâṅga Bahuvrîhi, fem. -î; aṅga m. (członek, ciało).

vidyut (Vdyut, dyotate) błyskawica. Fem.

saudâmanî błyskawica. ~~Podług leksykogr.~~ ~~fem.~~ sudâman = chmura. Wyraz niejasny, może jaki rodzaj błyskawicy, jaki bywa w Sudâman (nazwa ludu, kraju).

13. atîva = ati + iva, bardzo, nadzwyczaj.

rûpasampanna Tatp. = rûpeṇa samp. V pad + sam = upapanna w. 1.

śrî p. wyż.

â + yam (yacchati) rozciągać, âyata długi. Part. yata cf. saṁyatendriya w. 4.

locana n. oko (V loc oświecać).

âyatalocanâ = âyatâni locanâni yasyâḥ sâ.

yaksha: istoty nadprzyrodzone, świta Kubery, boga bogactwa.

tâdṛiś taki (talis) B. 46, Nr. 1.

tâdṛigrûpa taka piękność

tâdṛigrûpavat taką pięknością obdarzony. Tem. – î.

Kvacit: Kva gdzie. Sufiks – cit = Lac. cunque; na kvacit nigdzie. B. 42.

14. mânusha (manusha człowiek), ludzki, rzecz. człowiek.

dṛishṭapûrva = pûrvaṁ dṛishṭaḥ. Karmadhâraya.

citta n. „Sinn, Gemüth", umysł, serce

pramâthin wstrząsający. V math (q. mathnâti,

cittapramâthin (sufiks -in cf. satyavâdin),
Tatpur. cittam pramathnâti.
devânâm zależne od citta, zam. deva-
cittapramâthin.
api nawet
sundara, f. -î piękny.
15. naraśârdûla mąż jako tygrys cf. w. 8
Kanyâratna B. 83 c).
apratima nie mający sobie równego ~~B. 82 b)~~
~~Tatpurusha~~. Bahuvrîhi B. 85 c): pratimâ
obraz, podobieństwo. Krótkie a j.w. w. 5
(apraja); prati + √mâ.
Kandarpa (Kâma) bóg miłości: młodzian przedstawiany jako
jeżdżący na papudze w towarzystwie nimf.
Jest on panem nimf (apsaras). Uzbrojony
w łuk i strzały. Łuk z trzciny cukrowej,
cięciwa - pszczoły, strzały i kwiaty. Gdy
kiedyś bóg Śiva oddawał się pokucie, Kâma
wzbudził w nim miłość do (małżonki jego)
Pârvatî. Śiva rozgniewany na niego spa-
lił go ogniem swego trzeciego oka (w środku
czoła), stąd Kâma jest bezcielesny, stąd i tu
dodatek mûrtimân.
mûrti forma, ciało. Suf. -mat B. 54 cf.
wyż rûpavân.

16. samîpa adj. bliski, n. (pobliże), bliskość.
Kutûhala n., ciekawość, gorliwość. Abl. z gorliwości, gorliwie albo: bo się nim interesowano.
17. adṛishṭa Kâmaḥ = adṛishṭasya Kâmaḥ (Tatpurusha: miłość do niewidzianego.
tayoḥ tu Loc. du. (lepiej niż Gen. dep.).
abhût 3. sg. aor. B. 122. „powstała".
śṛiṇvatoḥ: √śru B. 89, 3. Part. praes. Par. B. 53, 3.
satata ciągły, n. adv. ciągle.
anyonya „einander" = anyó anya jeden drugiego, tu jako ~~zaimek~~ jeden zaimek. Używa się zwykle tylko w Acc.
vi-vṛidh wzrastać, wzmagać się.
hṛid + śaya (√śî) = hṛicchaya.
18. śak módz, Part. praes. Par. śaknuvant (5. klasa). B. 53.
dhṛi Caus. utrzymać, zapanować nad-
hṛid zastępuje hṛidaya n. B. 61.
antaḥpura n. (dom w środku), pałac dla kobiet, (harem), gynecium.
°stha położony (stojący od √sthâ).
âs siedzieć
rahas n. samotność, ustronie, miejsce ustronne.

19. dadarśa B. 112 b.
tataḥ, tedy, potem.
haṁsa, gęś, łabędź, flamingo.
jâtarûpa, błyszczący; rzecz. n. złoto.
√kṛi + pari (cf. parishkṛi cf. saṁskṛi) ozdabiać;
„złotem zdobne". kṛi w znaczeniu „zdobić" przybiera s.
vi + √car: przechodzić się. Part praes. -ant, -at.
grah schwytać (9 kl. gṛihṇâti); jagrâha
reduplikacja B. 105 b), forma B. 112 c)
paksha m. skrzydło; pakshin cf. balin, skrzydlaty, ptak.
20. antariksha (-îksha) powietrze: to, co
widać w środku (między niebem i ziemią):
antariksha + √gam.
vi + â + √hṛi mówić. Perf. red. ~~B. 105~~ h przez j,
forma B. 112 d) i 111 b).
tataḥ - tadâ pleonazm
hantavya B. 74, b).
karishyâmi Fut. B. 119 (guṇa + i).
„wyświadczę ci przysługę."
21. sakâśa m. bliskość
kathayishyâmi: kath zatrzymuje krótkie a.
tvad anyam: tvat abl. sg.

26.

purusha mężczyzna

man 4. (manyate), tu Par. Fut. myśleć o kim, życzyć.

Karhiát kiedykolwiek, na k. nigdy

yathâ tak iż.

22. uktas zagadnięty. B. 67 b).

ud + srij 16. Perf. cf. dadarśa.

sam + ud + pat razem wzlecieć. (Absolutivum) Gerundium

-tvâ B. 69 i -ya B. 70.

23. nagarî = nagara n.

antika n. bliskość (cf. samîpa n., sakâśa m.)

nipatuḥ cf. praśaśaṁsuḥ. B. 114, 116).

garutmat B. 54 (garut m. skrzydło).

gaṇa stado (rzesza), rząd, tłum, grono

24. adbhuta cudowny, przedziwny

sakhi zam. sakhî (dla wiersza)

â-vṛi okrywać, otaczać

hṛish 4. cieszyć się; -ta uradowany.

grahîtum B. 72 i 74, 5).

khagama (kha niebo, √gam) cf. antarikshaga, m. ptak, strzała, słońce, wiatr etc.

tvar 1. Â. (tvarate) śpieszyć się; tvaramâṇa Part. praes. Âtm. B. 64 Nr. 2 i 89.

dṛishṭvâ suf. -tvâ B. 69 cf. dṛishṭa 67.

upacakrame zbliżyła się 3. sg. Perf. Âtm.
B. 113 i 114, Nr. 11.a).
25. vi + sṛip rozbiedz się, rozleciać się
cf. praśaśaṁsuḥ (w. 16) ; sṛip leźć cf. ł. serpere.
sarvataḥ na wszystkie strony. Sufiks
-taḥ właściwie ma znaczenie ablativu (zewsząd),
tu nie.
pramadâ kobieta, °vana park, ogród
przy gynecceum.
eka + eka + śaḥ (cf. kramaśaḥ kolejno) =
ekaikaśaḥ po jednej, pojedyńczo.
sam + upa + dru 1. 3. pl. Impf. Par. podbiedz.
26. mânusha ludzki cf. w. 14. (posługu-
jąc się ludzkim głosem, przybrawszy l. gł.). Kṛitvâ cf. wyż.
abravît: √ brû B. 97. 2. klasa nieregul. Dṛishṭvâ.
(abravam, abravîḥ, abravît)
27. aśvin od aśva cf. balin. Aświnowie,
bliźnięta, synowie słońca, lekarze bogów,
uosobienie brzasku (Kastor i Polluks).
sadṛiśa c. gen. lub loc. podobny do –.
sama równy (nie dorównywający).
28. vai zaprawdę, zaiste – albo Expletivum
vara najlepszy, varṇa kolor, maść – Sufiks -in
(pięknolicy).

saphala Bahuvrîhi (cf. sabhârya), nagrodzony

janman urodzenie (wtedy opłaciłyby się twe narodzenie i twoja piękność; wtedy warto było urodzić się i być piękną).

(spójne) Copulativa

29. deva° Dvandva B. 81. Cf. wyż. w. 4.

naranârîṇâṃ.

gandharva muzycy (piewcy) niebiescy

uraga m. wąż, w szczególności = nâga półboski wąż z ludzką głową, mieszkający w piekłach.

uras pierś + gaṁ iść; pełzający, płaz.

râkshasa (rakshas) zły demon, nocny upiór przeszkadzający ofiarom i pożerający ludzi.

dṛishṭavat B. 68 Nr. 7 i 54. 52.

dṛishṭapûrva zob. wyż. w. 14.

tathâvidha taki (vidhâ forma, sposób). Bahuvr.

30. viśishṭa (vi + √śish 7 – śinashṭi – wyróżniać) znakomity, zacny

saṁgama skojarzenie się, połączenie, małżeństwo, związek

guṇavat wyśmienity. Cf. rûpavân w. 1.

1.) atha nalopâkhyânam = nun die Nalaerzählung.
nala Eigenname; upa = ὑπὸ, sub; âkhyâ = erzählen;
Suffix ana; das Wort ist ein Neutrum auf a, daher
die Nominativendung m. Das Compositum ist ein
determinatives: Tatpurusha. Das Vorderglied nala
hat die Form des Stammes (S. 230); der Endvocal a
+ Anfangsvocal u giebt o (Guṇa von u) S. 10. 12.
upa + âkhyâ = upâkhyâ (S. 11); âkhyâ + ana = âkhyâ-
na. Daher: nalopâkhyânam (Nalaepisode).

(2.) bṛihadaśva uvâca = Bṛihadaśva sprach.
Bṛihadaśva Eigenname, Compositum. Stamm bṛihat =
gross, aśva = equus (μεγαλίππος). Das t von
bṛihat muss vor weichen Anlauten (also auch vor
allen Vocalen) erweicht werden zu d (S. 24). Der Hiatus
wegen Ausfall des Visarga (S. 36), welcher hier
an Stelle der Nominativendung s stehen sollte.
Wurzel vac = sprechen, der Wurzelvocal im Singular
des Perf. act. (Parasmaipada) verstärkt, weil die
Wurzel nicht consonantisch auslautet (S. 166).
Die Reduplication s. S. 174.

1. âsîdrâjâ nalo *) vîrasenasutō balî *) nâma
Es war ein König Nala *), Sohn des Vîrasena, ein Kräftiger *), (mit Namen)
upapanno guṇairishṭai rûpavânaçvakovidaḥ
Begabt mit gewünschten Tugenden, schön, pferdekundig.
âsît Imperfect. von der W. as (sein) S. 129. Der Endcons. t
wird vor dem weichen r zu d. — râjâ Nominativ (St. râjan)
S. 65; die Masculina verlängern das a. — nalo St. nala,
Nom. nalas, daraus nalaḥ (S. 21), daraus vor dem weichen
Cons. a: nalo (S. 36). — nâma; Acc. n. St. n. nâmam; Acc.

nâma = mit Namen (S. 65). – Vîrasena Eigenname u. Compositum (Tatpurusha). – suto St. suta = Sohn (S. 291). – balî St. balin, N. sing. balî (S. 691. Das Suffix – in drückt den Besitz aus: bala = Kraft.

upapanno. Nominativendung wie oben nalo (S. 36). W. pad (treten); upapad zutreffen, Part. perf. pass. = begabt, panna statt patta S. 214. – guṇairishṭaiḥ; guṇa = Tugend; hiervon Instr. plur. guṇais (S. 90); das s wird zu Visarga (S. 21) und dann zu r (S. 35); ish = wünschen hiervon part. perf. pass. mit dem Suffix ta (S. 214) = ishṭa. (Lautwandel S. 46). Instr. plur. (S. 90) ishṭais. Das s der Endung wird zu r (ishṭair), welches jedoch vor dem anlautenden r des folgenden Wortes wegbleiben muss (S. 35), da ein Doppel-r im Sanskrit nicht stehen darf. – rûpavânaçvakovidaḥ; rûpa = Gestalt, Schönheit, rûpavat = schön, Nom sing. rûpavân (S. 64); açva = Pferd; kovida kundig, also „pferdekundig", ein Tatpurusha. Die Nominativendung wird zu Visarga.

2. atishṭhannamanujendrâṇâṃ mûrdhni devapatiryathâ
Er stand an der Spitze der Menschenfürsten wie ein Herr der Götter

uparyupari sarveshâmâditya iva tejasâ
Oben, oben über alle, wie die Sonne durch ihren Glanz.

atishṭhat 3. sing. Imperf. (S. 123. 124); das ṭ vor n zu ṇ (S. 24). Stamm sthâ für Specialformen tishṭha = stehen. – manuja = Mensch; indra = Fürst; manujendra ein Tatpurusha gen. plur. manujendrâṇâm; das dentale ṇ der Endung wird cerebral wegen des vorhergehenden r und des folgenden Vocals (S. 49). – mûrdhan = Kopf, Haupt, Locativ mûrdhni (S. 65; deva = Gott; pati = Herr, Nom. patis, daraus patir nach Vocalen ausser a, â vor weichen Lauten. – yathâ = wie.

upari = oben; uparyupari s. §. 13. – sarva all, jeder §. 108. Gen. plur. sarveshâm (pronominale Declination §. 104). – âditya m. = Sonne, Visarga ausgefallen vor dem folgenden Vocal, – iva = wie, gleichsam. – tejas = Glanz, Thatkraft, Instr. tejasâ.

3. brahmaṇyo vedavicchûro nishadheshu mahîpatiḥ
frommm, vedakundig, ein Held, ein Herr der Erde unter den
Nishadhern (Landesherr der N.).

akshapriyaḥ satyavâdî mahânakshauhiṇîpatiḥ
Würfelliebend, wahrheitsprechend, ein grosser Herr der
Armee (Feldherr).

brahmaṇyo = fromm; Nom. (wie oben nalo) nach Ausfall des Visarga vor a. Das cerebrale ṇ wegen des vorhergehenden h, welches nur durch Labial (m) u. Vocal (a) von demselben getrennt (§. 49). – vedavid*) = vedakundig; çûra Held, Nom. çûro vor dem weichen ṇ (§. 36); vedavid + çûro = vedavicchûro (§. 27 u. 28). – nishadha ein Volk, Loc. nishadheshu (§. 90). – mahî = Erde; patiḥ Nom. v. pati Herr; mahîpatiḥ ein Tatpurusha. *) s. §. 208.

akshа m. = Würfel; priyaḥ Nom. von priya lieb, liebend, W. prî (cf. deutsch freien, Freia). – satya wahr, n. Wahrheit. – vâdin sprechend, Suffix – in (Kritsuffix §. 207 zu unterscheiden von dem Taddhitasuffix – in oben in balin), Nom. vâdî s. §. 69. – mahat = gross, Nom. mahân §. 63. – akshauhiṇî f. = Heer, die vollständige Armee. Das cerebrale ṇ vor Vocalen etc. nach ṣṭ §. 49. – patiḥ s. oben.

4. îpsito naranârîṇâmudâraḥ saṃyatendriyaḥ
Begehrt von Männern u. Frauen, erhaben, mit gezügelten (Sinnen,

rakshitâ dhanvinâṃ çreshṭhaḥ sâkshâdiva manuḥ (svayam
Ein Beschützer, der Bogenschützen bester, vor Augen wie (Manu selbst.

5. tathaivâsîdvidarbheshu bhîmo bhîmaparâkramaḥ
Ebenso war im Vidarbhalande Bhîma mit furchtbarer Macht,

çûraḥ sarvaguṇairyuktaḥ prajâkâmaḥ sa câprajaḥ
Ein Held, mit allen Tugenden begabt, sich sehnend nach Nach- (kommenschaft u. kinderlos,

6. sa prajârthe paraṃ yatnamakarotsusamâhitaḥ
Er machte der Nachkommenschaft wegen die grösste (Anstrengung, sehr aufmerksam,

~~taṃ sa bhîmaḥ prajâkâmasto~~
tamabhyagacchadbrahmarshirdamano nâma bhârata
Zu ihm kam ein göttl. Weiser, Damana mit Namen, o Bharatide,

7. taṃ sa bhîmaḥ prajâkâmastoshayâmâsa dharmavit
Ihn erfreute er Bhîma, Nachkommenschaft wünschend, rechts- kundig,

mahishyâ saha râjendra satkâreṇa suvarcasam
Mit der Königin, o Königsfürst, durch gastl. Aufnahme, den sehr glänzenden

8. tasmai prasanno damanaḥ sabhâryâyâpa varaṃ dadau
Ihm gab freundlich Damana dem mit der Gattin seienden ein Geschenk

kanyavatnaṃ kumârâṃçca trîndârânmahâyaçâḥ
Ein Mädchen wie ein Juwel und drei edle Knaben, die mit grossem Ruhm. begabte.

4. îpsito part. perf. pass. v. St. îps, Desiderat. zu âp erreichen zu erreichen wünschen, begehren (§. 204). Suffix ta mit Bindevocal i §. 214. –

nara Mann (ἀνήρ), nârî Frau. Ein Dvandva §. 232. Gen. plur. naranârîṇâm §. 84. Das cerebrale ṇ wegen des vorhergehenden r §. 49.

udâra, edel, erhaben.

saṃyata p. perf. pass. v. saṃyam (W. yam) zügeln, §. 214 (yata); indriya Sinn. Saṃyatendriya ein Bahuvrîhi §. 239.

rakshitṛi Beschützer, Nom. rakshitâ §. 86.

dhanvin Bogenschütze, Gen. plur.

çreshṭhaḥ Nom. von çreshṭha bester §. 95.

sâkshât vor Augen; iva wie; mama = Mann.

svayam Indeclinabile = selbst.

5. tathâ = so; eva = eben; âsît = war (s. ob.); vidarbha ein Land; bhîma Eigenname; bhîma furchtbar; parâkrama m. Macht; bhîmaparâkrama, ein Bahuvrîhi.

çûra Held (s. ob.). – yukta p. zu yuj (7.) = begabt. – prajâ f. Nachkommenschaft, kâma m. Wunsch, Liebe. prajâkâma Bahuvrîhi. – sa lat. is s. §. 36; ca = und; âpraja (der letzte Vocal verkürzt s. §. 240) = kinderlos.

6. artha m. Zweck; Loc. arthe = wegen. – para = höchster, tâ äusserster. – yatna m. Mühe, Anstrengung. – kṛi = machen, 3. sing. Imperf. akarot §. 143. – su, gut, sehr. – samâhita = aufmerksam, sorgfältig v. W. dhâ (3.), setzen. §. 214. Part. perf. pass. = samâ + hita.

tam Acc. v. tad (Nom. sas) §. 104. – gam §. 124 = gehen, St. gacch, 3. sing. Imperf. agacchat, mit abhi = kommen zu –; brahmarshi priesterl. Weiser. Ueber das anstautende r §. 35. – damana Eigenname. – bhârata hier Voc. = Nachkomme des Bharata.

7. tush befriedigen, erfreuen; Stamm tosha (§. 117), Causativstamm (§. 197) toshaya. Periphrastisches Perfectum (§. 175) mit der Silbe âm giebt toshayâm. Davon tritt das Perf. 3. sing. von as = âsa, giebt toshayâmâsa. dharma m. Recht, Pflicht; ~~ved~~ dharmavid §. 208. mahishî, Königin, Instr. mahishyâ. – saha, mit. – satkâra m. gastl. Aufnahme. – su = gut, schön, sehr; varcas n. Glanz; suvarcasa (§. 231) mit schönem Glanz (begabt) s. §. 239 (Bahuvrîhi).

8. tasmai Dat. von tad = ihm. – prasanna p. perf. pass. (W. sad §. 214) = freundlich, gnädig. – bhâryâ = Gattin; sabhârya, Bahuvrîhi = mit der Gattin seiend (§. 239); Dat. sabhâryâya. – vara m. Geschenk (W. vṛi). – dadau 3. sing. Perf. von dâ geben (§. 167 Nr. 4). – Kanyâ, Mädchen. – ratna m. Juwel (§. 237). – Kumâra, Knabe; ca und. Ueber das eingeschobene ç s. §. 33. – trîn acc. drei. – yaças n. stattl. Erscheinung, Ruhm. – mahâyaças Bahuvrîhi. Ueber mahâ §. 231. – mahâyaçâḥ ist Nom. sing. u. bezieht sich auf Damana s. §. 73.

9. damayantîṃ, damaṃ dântaṃ damanaṃ ca suvarcasam
Die Damayantî, Dama, Dânta u. den Damana mit schönem Glanze
upapannânguṇaiḥ sarvairbhîmânbhîmaparâkramân
Begabt mit allen Tugenden, furchtbar, mit furchtbarer Macht

10. damayantî tu rûpeṇa tejasâ yaçasâ çriyâ
Damayantî aber durch Schönheit, Glanz, stattl. Erscheinung, Schönheit
saubhâgyena ca lokeshu yaçaḥ prâpa sumadhyamâ
Und durch Glück erwarb (erreichte) Ruhm unter den Leuten, die mit schöner Taille,

11. atha tâṃ vayasi prâpte dâsînâṃ samalaṃkṛitam
Nun um sie, als sie das Alter erreicht, sass ein geschmückte,
~~12.~~ çataṃ çataṃ sakhînâṃ ca paryupâsaechacîmiva
Hundert von Dienerinnen u. ein Hundert Freundinnen wie um die Çacî

12. tatra sma râjate bhaimî sarvâbharaṇabhûshitâ
Dort glänzte die Tochter Bhîma's mit jedem Schmuck geschmückt
sakhîmadhye 'navadyângî vidyutsandâmanî yathâ
In der Mitte der Freundinnen, mit tadellosem Körper, wie ein sudamanischer Blitz

13. atîva rûpasampannâ çrîrivâyatalocanâ
Sehr mit Schönheit begabt wie die Çrî mit langen Augen
na deveshu na yaksheshu tâdṛigrûpavatî kvacit

14. mânusheshvapi canyeshu dṛishṭhapûrvâthevâ çrutâ
Nicht irgendwo unter den Göttern nicht unter den Yakshas (Haltgöttern) eine solche Schöne, sogar unter den andern, den Menschen, vorher gesehen oder gehört.

9. upapannâm etc. Acc. plur.

10. tu aber. – tejas Glanz (s. ob.). – çrî f. Schönheit. – saubhâgya n. Glück. – loka m. Welt, plur. Leute. – âp 5. erreichen mit pra; âpa 3. sing. perf. S. 162. 163. – madhyama, n. adhya mittlerer; m. n. Mitte, Taille; samadhyamâ ein Bahuvrîhi, Nom. sing. fem.

11. vayas n. Alter, jugendl. Alter; vayasi prâpte Loc. absolutus. – dâsî Dienerin, Sklavin. – çata n. Hundert mit Gen. plur. S. 98. – kri mit sam-alam schmücken. – sakhi Freund, sakhî Freundin. – âs 2. sitzen, mit paryupa (= pari-upa) umhersitzen; âsat 3. sing. Imperf. – çacî Indra's Gattin. Das Thorelische S. 28.

12. tatra adv. Das Suffix tra mit Locativbedeutung, das auf die Frage woher? – sma Expletivum, d. h. ein Füllwort, das sich nicht übersetzen lässt u. nur zur Ausfüllung einer Silbe im Verse gebraucht wird. Hier giebt es dem Präteritum râjate die Bedeutung des Präteritums. – râj 1. glänzen, 3. sing. praes. Akt. râjate. – bhasmî Tochter Bhîmas. – âbharaṇa Schmuck. – bhûsh 10. schmücken. – sarvâbharaṇa ein Karmadhâraya: n. ganze Werk ein Tatpurusha. – sakhîmadhya die Mitte der Freundinnen (Tatpurusha). – asanavâsya Sadellos. – anga n. Glied, Körper (S. 222). – vidyut f. Blitz. – saudâmanî f. ein Besonderer (saudâmanischer von dem Ort Sudâmana) Blitz. – yathâ wie. –

13. ativa (= ati-iva) sehr. – pad mit sam p. begabt. – yam mit â p. (214) lang. – çrî Schönheit, eine Göttin. – Visarga wird zu r vor i. – locana n. Auge; çâyatalocana ein Bahuvrîhi. – na nicht. – yaksha Eigenname (ein Halbgott). – tâdric solcher. – kvacit irgendwo (S. 1131). – mânusha Mensch. – api, selbst, sogar, auch. – anya anderer. – idric 1. sehen p. s. s. S. 50a). – pûrva adv. früher. – athavâ oder. – çru 5. hören.

13. tâdrigrûpa = eine solche Schönheit.
14. drishṭapûrvâ mit langem â; pûrva tritt ans Ende des Compositums.

14. mânusheshvapi kâmyeshu drishṭapûrvâthavâ kvacit śrutâ
cittapramâthinî bâlâ devânâmapi sundarî
Ein selbst der Götter Gemüth erregendes Mädchen, schön.
15. nalaśca naraśârdûlo lokeshvapratimo bhuvi
Und Nalas, ein Mann wie ein Tiger, ohne Gleichen unter den Menschen auf Erden,
kandarpa iva rûpena mûrtimânabhavatsvayam
War durch seine Schönheit wie der verkörperte Liebesgott selbst.
16. tasyâḥ samîpe tu nalam praśaśaṃsuḥ kutûhalât
In der Nähe dieser aber priesen man den Nalas aus Eifer (eifrig)
naishadhasya samîpe tu damayantîm punaḥ punaḥ
In der Nähe des Nishadhers aber die Damayanti wieder und wieder.
17. tayoradṛishṭakâmo 'bhûcchṛiṇvatoḥ satataṃ gunân.
In diesen beiden, die fortwährend die Tugenden hörten, entstand die Liebe zum Ungesehenen
anyonyam prati kaunteya sa vyavardhata hṛicchayaḥ
Diese Liebe gegen einander wuchs, o Sohn der Kunti.

14. citta n. Gedanke, Sinn, Gemüth. – pramâthin erregend. – bâla jung; m. f. Knabe, Mädchen. – sundara schön.
15. nalaśca s. S. 35. – śârdûla Tiger; über das Kormadhâraya S. 237. – apratima ohne Gleichen (a – prati – ma; mâ = messen). – bhû Ende S. 82; das lange û wird in zwei Kürze u gespalten, also in uv. – Kandarpa Liebesgott (der Liebesgott ist verbrannt worden u. hat keinen Körper; daher mûrtimân). – mûrtimat einen Körper habend. – bhû 1. werden, entstehen, sein; abhavat 3. sing. Imperfecti. – svayam selbst.
16. tasyâḥ = tasyâs Gen. sing. f. von tad. – samîpa n. Nähe. – śaṃs 1. mit pra = preisen; śaśaṃsus 3. plur. perf. – kutûhala n. Eifer; Abl. der Ursache. – naishadha Nishadher. – punar wieder.

17. tayos g. L. Du. von tad. – adṛishṭa ungesehen von dṛiç sehen. – abhût 3. sing. aor. von bhû §. 150. – çṛinvatos von çru hören, çṛinv Stamm der Specialformen §. 142; çṛinvat part. praes., çṛinvatos L.G. Dual. – satatam fortwährend. – anyonya einander. – prati gegen. – Kuntya Voc. Sohn der Kuntî. – vṛidh 1. mit vi wachsen, gedeihen; avardhata 3. sing. Imperf. Atm. – hṛicchaya m. Liebe (von hṛid Herz, çî ruhen, das im Herzen Ruhende).

18. asakṣuvannalaḥ kâmaṃ tadâ dhârayitum
Nala, nicht Können die Liebe im Herzen (dann) halten, hṛidâ

antaḥpurasaṃûpasthe vana âste raho gataḥ
sitzt, nachdem er in die Einsamkeit gegangen, im dem in der Nähe des Frauengemachs befindl. Walde.

19. sa dadarça tato haṃsâñjâtarûpaparishkṛitân
Er erblickte darauf goldgeschmückte Flamingos.

vane vicaratâṃ teshâmekaṃ jagrâha pakṣiṇaṃ
Einen Vogel von den im Walde herumgehenden ergriff er

20. tato 'ntarikshago vâcaṃ vyâjahâra nalaṃ tadâ
Darauf sprach da der Vogel zu Nala die Rede

hantavyo 'smi na te râjankariṣyâmi tava priyam
Ein dir zu tödtender bin ich nicht, o König, ich werde ein dir Liebes thun

21. damayantîsakâśe tvâṃ kathayiṣyâmi naishadha
In Gegenwart der Damayantî werde ich dich erwähnen, o Nishadher,

yathâ tvadanyaṃ puruṣaṃ na sâ manyati
so dass sie niemals einen anderen Mann als dich (Karticit (wünschen wird.

22. evamuktastato hamsamukhyo nalâdhipatiḥ
So angeredet liess darauf der Herr der Erde den Flamingo los

te tu haṃsâḥ samutpatya vidarbhânagamaṃstataḥ
Die Flamingos aber flogen auf und zogen darauf nach dem Vidarbhalande.

18. śak Können (5.), Stamm śaknu, part. praes. aśaknuvat Nom. aśaknuvan. – tadâ, dann, da. – hṛid n. Herz. – dhṛi 1. u. Caus. halten, ertragen; St. dhâraya (Causativ), 20
Infinitiv mit Bindevocal i = dhârayitum. – antaḥpura n. Frauengemach; samîpa n. Nähe; antaḥpurasamîpa Nähe des Frauengemachs. – stha befindlich. – vana n. Wald, Loc. vane; das e zu a vor andern Vocalen als a §. 15. – rahos n. Einsamkeit. – gata p. gam gehen. – âs 2. sitzen; âste 3. sing. praes. Âtm. – ~~dris~~

19. dṛiś sehen; dadarśa 3. sing. perf. – tatas von da, darauf. – haṃsa m. Flamingo (cf. deutsch Gans). – jâta p. von jam geboren werden; jâtarûpa Gold. – kṛi mit parish = pari + skṛi p. angethan, geschmückt. In der Bedeutung schmücken nimmt die W. kṛi nach ~~den Präps~~ pari und sam ein s an, cf. saṃskṛit. – vi-car 1. umhergehen; part. praes. vicarat. – tesham Gen. plur. von tad (m.). – eka ein. – grah 9. ergreifen, nehmen. Perf. jagrâha §. 174. – pakshin m. Vogel (geflügelt). –

20. antarikshaga m. Vogel (im Luftraum gehend). – vâc f. Sprache, Rede. – hṛi 1. nehmen, mit vyâ sprechen. – han 2. tödten, Suffix tavya = part. fut. pass. §. 276. – te Dat. von tvad du. – karishyâmi 1. sing. Fut. von kṛi. – priya lieb. – tava Gen. sing. von tvad. –

21. sakâśa m. Nähe, Gegenwart. – tvâm acc. v. tvad. – kath 10. erzählen, erwähnen. – yathâ = lat. ut (so dass). – anya anderer; tvadanya ein anderer als du. – puruša Mann. – man 4. denken (an), wünschen; das n vor s zu Anusvâra. – karhicit irgend wann, jemals.

22. evam so; ukta p. von vac reden. – *śrij 6. mit ud = loslassen. – pat 1. fallen, mit sam-ud auffliegend; samut-patya Gerundium. Suffix ya bei den mit Präpositionen zusammengesetzten Verbis §. 219. Von zwei Präpositionen steht die die Bedeutung des Verbums modificirende dem Verbum am nächsten. – agamon 3. plur. Imperf. von gam gehen, ~~kommen~~. – Das s ist eingeschoben zwischen schliessendes n u. den Dental. – vidarbhân acc. plur.

23. vidarbhanagarîṃ gatvâ damayantyâstadântike
Nach der Vidarbhastadt gegangen, in der Nähe der Damayantî.
nipetuste garutmantaḥ sâ dadarśa ca tângaṇân
Flogen die Vögel [illegible], und sie erblickte die Schaaren.

24. sâ tânadbhutarûpânvai dṛiṣṭvâ sakhigaṇâvṛitâ
Sie, die wunderbar schönen erblickt habend, von der Schaar der Freundinnen umgeben,
hṛiṣṭâ grahîtuṃ khagamâṃstvaramâṇopacakrame.
Erfreut ging sie hinzu, eilend, um die Vögel zu ergreifen.

25. atha haṃsâ visasṛipuḥ sarvataḥ pramadâvane
Nun flogen die Flamingos umher nach allen Seiten im Frauenwalde
ekaikaśastadâ kanyâstânhaṃsânsamupâdravan
Dann liefen die Mädchen einzeln zu den Flamingos hinzu

26. damayantî tu yaṃ haṃsaṃ samupâdhâvadantike
Zu welchem Flamingo aber Damayantî in die Nähe hinzulief,
sa mânuśîṃ giraṃ kṛitvâ damayantîmathâbravît.
Der sprach nun die Damayantî an, eine menschliche Sprache gethan habend.

23. nagara n. und nagarî f. Stadt. – gatvâ Gerundium (Suffix tvâ) von gam. – antika n. Nähe. – pat 1. mit ~~sam~~ ni herabfliegen; petus 3. plur. perf. Par. §. 169. – garutmat m. Vogel. –

24. adbhuta wunderbar. – vai Expletiv. – sakhi mit kurzem i (statt sakhî) des Versmaches wegen. – vṛi mit â, p. umgeben. hṛiṣ 4. sich freuen. – grah 9. fassen, Inf. grahîtum (langes î). –

Khaga, Khagama m. Vogel (Kha = Luftraum, auch = Null; gam gehen). – tvar 1. eilen, tvara-mâna part. praes. Âtm. – kram 1. mit upa hinzugehen; cakrame 3. sing. perf. âtm. –

25. sṛip mit vi auseinanderlaufen, umherfliegen, cf. lat. serpere). – sarvatas nach allen Seiten, überall. – pramadâ Frau. – ekaika (= eka-eka) jeder eine; ekaikaśas einzeln. – dru 1. mit samupa hinzulaufen.

26. yad welcher, acc. yam. – dhâv 1. laufen, mit samupa hinzulaufen. – mânusha, f. mânushî menschlich. – gir f. Sprache. – brû 2. sprechen (eingeschobenes î vor consonant. Endungen in den starken Formen des Par. §. 132); abravît 3. sing. Imperf. Par. – kṛitvâ Gerundium.

27. damayanti nalo nâma niśadheśu mahîpatiḥ
O Damayantî, Nalas mit Namen, (ist) ein Herr der Erde unter den Nishadhern
aśvinoḥ sadriśo rûpe na samâstasya mânuśâḥ
Den (beiden) Aśvins ähnl. an Schönheit, nicht gleich diesem sind die Menschen

28. tasya vai yadi bhâryâ tvaṃ bhavetha varavarṇini
Wenn du die Gattin dieses würdest, o schönfarbige,
saphalaṃ te bhavejjanma rûpaṃ cedaṃ samadhyama
So würde deine Geburt mit Lohn begabt sein und diese (deine) Schönheit, o du mit schöner Taille

29. vayaṃ hi devagandharvamânuśoragarâkśasân
Denn wir, ~~Götter~~, sind Götter, Gandharvas, Menschen, Schlangen und Dämonen
dṛiśṭavanto na câsmâbhirdṛiśṭapûrvastathâvidhaḥ
Gesehen habende, und nicht ist von uns gesehen worden früher ein solcher

II. ~~30~~. viśiśṭâyâ viśiśṭena saṅgamo guṇavânbhavet
Die Verbindung der Ausgezeichneten mit dem Ausgezeichneten würde vortreffl. sein.

I. 30. tvaṃ câpi ratnaṃ narîṇâṃ nare śu ca nalo varaḥ
Und auch du (bist) ein Juwel unter den Frauen, und unter den Männern (ist) Nalas der beste.

31. evamuktâ tu haṃsena damayantî viśâṃ pate
So angeredet aber durch den Flamingo, o Herr der Völker,

abravîttatra taṃ haṃsaṃ tvamapyevaṃ nale vada
sprach (dort) Damayantî zum Flamingo: sprich so auch zum Nalas.

32. tathetyuktvâṇḍajaḥ kanyâṃ vidarbhasya viśâṃ pate
„Ja." so gesprochen habend, der Vogel zum Mädchen des Vidarbha-
landes, o Herr der Völker,

punarâgamya niśadhânnale sarvam nyavedayat.
Wieder kommend nach Nishadha berichtete er alles dem Nalas.

iti nalopâkhyâne prathamaḥ sargaḥ.
So in der Nalasepisode der erste Abschnitt.

27. aśvin Du. zwei (berittene) Götter. – sadriśa ähnlich. – sama gleich. – yadi wenn. – bhâryâ Gattin. – vai Expletiv. – tvad Nom. tvam du. – varavarṇin schönfarbig. – bhavethâs 2. sing. Pot. Âtm. von bhû (a ist vor v ausgefallen).

28. phala, Frucht, Lohn. – saphala mit Lohn (begabt). – te enklit. Form f. Dat. u. Gen. von tvad du. – bhavet 3. sing. Pot. Par. von bhû. – idam dieser; Nom. n. idam. – sumadhyame Voc.

29. vayaṃ N. pl. = wir. – hi denn. – Das folgende Wort ist ein Dvandva u. steht im Acc. pl. – gandharva ein göttl. Wesen. – uraga m. Schlange. – râkshasa Dämon (Eigenname). driśṭavantas part. perf. act. – asmâbhis Instr. durch uns. – tathâvidha solcher.

30. vara bester. – viśiśṭa ausgezeichnet (Gen. u. Abl. fem. viśiśṭâyâs). – saṅgama m. Vereinigung; guṇavat, vortrefflich.

31. viś m. Stamm, Volk. – pate Voc. – abravît 3. sing. Impf. Par. §. 132 (brû sprechen). – tatra dort. – api auch. – vad sprechen, 2. sing. Imperat. Par. vada. – nale Locativ. –

32. tathâ = so, ja. – iti so. – (Der Vogel sagte „ja;" nachdem er so gesprochen ....). – uktvâ Gerundium von vac. – aṇḍaja m. Vogel (Eigenbeseiter). – gam mit â kommen. – âgamya Gerundium. – niśadhân acc. plur. (zu den Nishathern). – vid 2. wissen; Causativum mit ni = verkünden. – avedayat 3. sing. Impf. Par.

prathama erster. – sarga m. Abschnitt.

âsît śârdûlo' [illegible]

dadarśa aśvam [illegible]

vana âsîcchârdûlo 'çvasamîpe. [illegible]

[illegible]

आसी [illegible]

वन आसीच्छार्दूलो ऽश्वसमीपे ॥ रहो गतो भीमो

ददर्शाश्वं शार्दूलं च ॥ किमेतदलिख्यत त्वया ॥ न वेद्मि ॥

किमिति ॥ इति १ क्षेमेन्द्रविरचितबृहत्कथामञ्जरी ।

॥ २० ॥ १२ ॥ ९४ ॥ ब्यूलर ॥

Bṛihadaçva sprach: 1. Damayantî aber war, als sie diese Rede des Flamingos gehört, o Nachkomme des Bharata, von da an nicht gesund in Bezug auf den Nala. 2. Darauf war Damayantî ganz den Gedanken ergeben, traurig, bleichen Antlitzes, mager, ganz dem Seufzen ergeben. 3. Mit aufwärts gerichteten Augen, nachdenklich war sie, mit wahnsinnigem Aussehen, von bleicher (Gesichts-) Farbe, in einem Augenblick, mit von Liebe durchdrungenem Sinn. 4. Nicht auf dem Lager, nicht sitzend, nicht im Essen findet sie Lust jemals, nicht bei Nacht, nicht bei Tage ruht sie, ach! ach! (so) wiederholt weinend. 5.6. Die Freundinnen erkannten sie von einem solchen Aussehen, von dieser Gestalt, als eine nicht gesunde an ihren Geberden; darauf verkündigte die Schaar der Freundinnen der Damayantî dem Herrn von Vidarbha, dass Damayantî nicht gesund sei in Bezug auf den Herrn der Männer (näml. Nala). Dieses hörend von der Schaar der Freundinnen Damayantîs, bedachte 7. der König Bhima dieses sehr wichtige Geschäft in Bezug auf seine Tochter. „Weswegen wird meine Tochter heute als eine gleichsam nicht sehr gesunde gesehen?" 8.

1. śru 5. hören. – vacas n. Rede. – prabhṛiti mit Abl. von .... ab. – svastha (selbst stehend), fest, gesund.
2. cintâ Gedanke. – para, parama vorzüglichster, höchster; n. Höchstes. Am Ende von Comp., hier bedeutet es, dass die Gedanken das Höchste waren. – dîna traurig. – vivaṃa blass. – vadana n. Antlitz. – Kṛiśa mager.
3. niḥśvâsa ~~[illegible]~~ m. Seufzen. – ûrdhva aufwärts. – dṛiṣṭi f. Auge, Blick. – dhyâna n. Nachdenken. – mad 4., p. matta mit ud von Sinnen, berauscht. [illegible] varṇa m. Farbe. – Kṣaṇa m. Augenblick. – viś 6. mit â eindringen. – cetanâ f. Sinn. – [illegible]
4. śayyâ f. Lager. – âsana n. Sitzen. – bhoga m. Essen. – rati f. Lust. – vid 6. (St. vinda) finden, 3. sing. praes. Par. – naktam bei Nacht. – divâ bei Tage. – śî 2. ruhen, schlafen (in allen Formen des Âtm. Guṇa), 3. sing. praes. âtm. śete.

8. Der Hüter der Erde, wahrnehmend, dass seine Tochter im erreichten Jugendalter sei, sah die Selbstwahl der Damayantî als das von ihm selbst zu Thuende. – 9. Er lud ein die Hüter der Erde, o Herr der Völker, so: diese Selbstwahl, o Helden, werde besucht, o Herr. 10. Die Könige aber, alle, gehört habend von der Selbstwahl Damayantî's Kamen darauf zu Bhîma (die Könige) auf Geheiss des Bhîma. 11. Anfüllend die Erde mit dem Lärm von Elephanten, Pferden u. Wagen, mit sehenswerthen, ~~die~~ mit ~~einem~~ bunten Kränzen geschmückten, geschmückten Heeren. 12. Der grossarmige Bhîma machte diesen grossmüthigen Königen nach Verdienst eine Verehrung, jene verweilten dort geehrt.

hâ hâ ach! – rud 2. weinen; part. praes. f. rudatî §. 226. Nr. 3.

5. âkâra m. Gestalt; tadâkâra ein Bahuvrîhi. – jñâ 9. kennen. – iṅgita n. Geberde. – jana m. Mensch, Leute. –

6. nyavedayat mit doppeltem Acc. îśvara Herr. – nṛi Mann, nṛipati König. – svayaṃvara m. Selbstwahl.

7. cint 10. denken, bedenken. Hier periphrastisches Perf. – kârya part. fut. pass. von kṛi (§. 216), n. Geschäft. – mahat wichtig. – sva eigen. – suta m. Sohn, f. Tochter. –

8. kim wer? was? – artha m. Zweck, acc. wegen. – duhitṛi Tochter. – me enklit. Gen. = mama. – adya heute. – ati über, sehr. – laksh 10. sehen, lakshyate 3. sing. praes. pass. –

8. îksh 1. sehen, mit sam wahrnehmen. – pâla m. Hüter. – yauvana n. Jugend. – paśya St. zu driś. – âtman m. Seele, = selbst in den obliquen Casus, da svayam indeclinabel ist. – svayaṃvara m. Selbstwahl.

9. mantr 10. reden, mit sam einladen. – (periphr. Perf.). – bhû m. ann theilnehmen an, besuchen. – vîra m. Held. – prabhu Herr, hier Voc. – ayam Nom. v. idam dieser. – aunbhûyatâm 3. sing. Imperat. pass.

10. pârthiva König. – sarve N. pl. – gam m. abhi kommen zu. – (§. 174). – śâsana n. Befehl. – 11. hastin m. Elephant (§. 48). – ratha m. Wagen. – ghosha m. Lärm. – pûr 10. anfüllen. – vasundharâ f. Erde (die Schatzhalterin). – vicitra bunt; mâlya n. Kranz. – âbharana n. Schmuck. – bala n. Kraft, – Heer. – driśya sehenswerth. – 12. bâhu m. Arm. – arha würdig, yathârham nach Verdienst, ein Avyayîbhâva

(§. 242). – pûjâ Verehrung. – pûj 10. ehren.

13. Eben zu dieser Zeit aber kamen zwei besten Rishis der Götter wandelnde, hochherzige von hier in die Welt des Indra.

14. Nârada und Parvata (eben) sehr verständig, grosse Gelübde habend, traten in das Haus des Götterkönigs, sehr geehrt.

15. Diese ehrend fragte darauf Indra der Herr nach dem unvergänglichen Wohlsein und auch nach ihrer vollständigen Gesundheit, ~~o Herr~~. Nârada sprach:

16. Unser beider Wohlsein, o Gott, ist ein vollständiges, o Herr, und auf der ganzen Welt, o Indra, sind die Könige gesund, o Herr.

17. Brihadaçva sprach: Des Nârada Rede gehört habend, fragte der Tödter des Vala u. des Vritra: Die rechtskundigen Hüter der Erde, welche mit Hingebung ihres Lebens kämpfen, welche durch die Waffe zur rechten Zeit in den Tod gehen, sich nicht umwendend, (ihrer ist) ihnen kommt zu diese unvergängliche Welt, wie eben mir die wunschmelkende (Kuh), wo sind doch diese, die Krieger und Helden, denn ich sehe sie nicht kommen, die Hüter der Erde, meine geliebten Gäste.

– vas 1. wohnen, verweilen. –

13. etad dieser. – kâla m. Zeit, die rechte Zeit. – sura Gott. – ṛishi Weiser. – sattama Superl. von sat, bester. – aṭ 1. wandeln, zu Fusse gehen. – aṭamâna part. praes. Âtm. – itas von hier.

14. prâjña verständig; vrata n. Gelübde. – devarâja §. 231. – bhavana n. Haus. – viś 6. eintreten – viviśate 3. du. perf. Âtm.

15. arc 10. ehren. – maghavat n. maghavan Indra. – kuśala n. Wohlsein. – avyaya (W. i) unvergängl. – prach 6. fragen §. 26. anâmaya n. Gesundheit = an-âm. sarvagata, sarvatragata vollständig. – vibhu Herr.

16. âvayos G. L. Du. (asmad). – îśvara Herr. – kṛitsna ganz. – nṛipa König. – kuśalin gesund.

17. vacas n. Rede. – vala, vritra Dämmen. – han tödten (Nom. – hâ). – jña kundig. – pṛithivî Erde. – tyaj 1. aufgeben. – jîvita n. Leben. – yodhin kämpfend. –

18. śastra n. Waffe. – nidhana m. n. Tod. – ye N. plur. von yad welcher. – aparâṅmukha sich nicht umwendend. – akshaya unvergängl. – kâmaduk f. eine mythische Kuh (duh = melken).

19. kva wo? – un Fragepartikel. – kshatriya Krieger. – âgacchatas acc. plur. part. praes. P. – dayita geliebt. – atithi Gast. – Ueber kâmadhuk s. §. 22.

20. So angeredet durch Indra, erwiderte Nârada: höre von mir, o Indra, weshalb die Erdbeherrscher nicht gesehen werden.

21. Des Vidarbherkönigs Tochter Damayantî, so (unter diesem Namen) berühmt geworden, ~~ist~~ übertrifft durch Schönheit alle Frauen auf Erden.

22. Dieser Selbstwahl, o Indra, wird gleichsam in Kurzem sein. Dorthin gehen die Könige u. die Königssöhne sämmtlich.

23. Diese, ein Juwel ~~geworden~~ der Welt gewordene, verlangend, begehren die Erdbeherrscher vorzüglich, o Tödter des Vala u. des Vṛitra!

24. Während (über) dieses erzählt wird, kamen die Hüter der Welt mit Agni (vereint) in die Nähe des Götterkönigs, die höchsten der Unsterblichen.

25. Darauf hörten diese alle die grosse Rede des Nârada. Kaum hatten sie sie gehört, so sprachen sie erfreut: gehen auch wir hin.

20. śakra Indra. – bhâsh 1. sprechen, prati-b. antworten, hier 3. sing. Imperf. Âtm. – śru 5. hören §. 142. – mahîkshit Erdbeherrscher. – yena Instr. von yad wodurch, weshalb. – driśyante 3. pl. pr. Pass.

21. vidarbharâjnas Gen. gegen die Regel §. 231. s. ob. – śru 5. mit vi berühmt werden (pass.). – kram 1. schreiten, sam-ati-kram übertreffen §. 214 (kam). – yoshit Frau. –

22. bhavitṛi (§. 179. 180) sein werdend; periphrast. Fut. – nacirât in nicht langer Zeit (cira = lang von der Zeit). – putra Sohn. – sarvaśas sämmtlich §. 100. – pṛithivî f. Erde; loc. pṛithivyâm.

23. bhûta geworden. – arth 10. pra-a. verlangen. – kâṃksh, kâṅksh §. 34. begehren. – sma Expletiv. – viśesha Unterschied, Vorzug; instr. vorzüglich. – nishûdana Tödter.

24. kath, 10. erzählen; part. praes. pass. – etasmin kathyamâne Loc. abs. – sâgnika mit Agni vereint §. 240. – amara unsterblich. – uttama höchster.

25. hṛish 4. sich freuen. – brû 2. sprechen, 3. plur. Impf. Par. – gacchâmas 1. plur. Praes. Par., das Praes. drückt hier die Aufforderung aus. – uta auch.

26. Darauf gingen sie alle, o grosser König mit den Streitwagen und mit den Fahrzeugen nach Vidarbha, wo alle Erdbeherrscher waren.

27. Auch Nala der König, o Sohn der Kuntî, gehört habend von der Zusammenkunft der Könige, ging fröhlichen Herzens, der Damayantî ergeben.

28. Nun erblickten die Götter den Nala auf ihrem Wege, auf der Erdoberfläche stehend, durch vollendete Schönheit vor Augen gleichsam den Liebesgott verkörpert stehend.

29. Diesen erblickt habend die Hüter der Welt, glänzend wie die Sonne, standen sie mit verschwindenden Gedanken erstaunt durch die vollendete Schönheit.

30. Darauf hingestellt habend im Luftraum die Wagen, die Himmelbewohner, sprachen sie, o König, zum Nishadher, herabsteigend von der Himmelsfläche.

31. Ehe! he! Nishadher, Königsfürst Nala, du bist ein das Gelübde der Wahrheit abgelegt habender, leiste uns Hilfe, sei (unser) Bote o du höchster der Männer.

So in der Nalaepisode der 2. Abschnitt.

---

26. vâhana Fahrzeug. – yatas wo. – mahârâja Voc. s. S. 23, 28

27. samâgama m. Zusammenkunft. – anuvrata (mit Acc.) ergeben. – âdîna nicht traurig, fröhlich.

28. pathin Weg; Loc. pathi s. S. 70. – tala n. Fläche. – sthita p. von sthâ. – sâkshât vor Augen. – mûrti f. Körper; hier Instr. – manmatha Liebesgott. – sampad f. Vollendung. –

29. bhrâj 1. strahlen. – ravi m. Sonne. – saṅkalpa m. Gedanke. – gam mit vi weggehen, verschwinden. – smi 1. lächeln, mit vi = erstaunen. –

30. antarikṣha n. Luftraum. – stabh 5. mit vi hinstellen. – vimâna n. Wagen (der Götter). – divaukas m. Himmelbewohner. – nabhas n. Himmel. – hrî 1. fliegen; ava – hrî herabsteigen; avatîrya Gerund. s. S. 217.

31. bhos he! s. S. 35. – satya wahr. – bhavat Nom. S. 64 (wird mit 3. sing. verbunden). – asmâkam Gen. plur. von asmad wir. – Kuru s. S. 143. – sâhâyya Hilfe. – kṛita Bote.

Bṛihadaçva sprach.

1. Diesen versprochen habend Nala so: „ich werde es thun," o Nachkomme des Bharata, nun fragte er diese, indem er die Hände zusammenlegend sich vor sie hinstellte.

2. Wer seid ihr und wer ist jener, als dessen Bote ich gewünscht werde, und was ist dieses euch durch mich zu thuende, erzählet es (mir) genau.

3. Nachdem so gesprochen war durch den Nishadher, redete ihn Indra an: Vernimm, dass wir Unsterbliche sind, der Damayantî wegen gekommen.

4. Ich bin Indra, und dieser ist Agni und eben dieser der Herr der Wasser, auch dieser, ist Yama den Körpern der Männer ein Ende machend, o König.

5. Verkünde du uns die herkommenden der Damayantî: die Hüter der Welt, von denen Indra der erste ist kommen her, dich zu sehen wünschend.

6. Die Götter Indra, Agni, Vaṃṇa, Yama wünschen, dich zu erlangen; einen Gott von diesen wähle an Gattenstelle.

1. jñâ 9. mit prati versprechen. – Karishya = Karishye 1. sing. Fut. Âtm. – pari-prach 6. fragen. – upa-sthâ 1. stehen vor, auftreten; upa drückt die Unterwerfung aus. – añjali m. die zusammengelegten Hände. – vas enkl. Dat. = euch. –

2. bhavantas N. plur. von bhavat du. – Kas N. masc. von Kim wer? – Ke N. plur. – asau N. sing. von adas jener. – mayâ Instr. durch mich. – Kathayadhvam 2. plur. Imperat. Âtm. – yathâtatham genau.

3. evamukte loc. abs. – bhâsh 1. sprechen; abhi-bh. anreden. – amara unsterblich. – budh 1. 4. denken; ni-b. vernehmen. – asmân acc. plur. = uns.

4. ap Wasser, plur. tant. §. 71. – śarîra n. Körper. – antakara Ende machend. – yama ein Gott (yam = bändigen). – pâsthira (von prithivî) Erde.

5. samâ-gam, sama-yâ (2) herkommen. – didrikshu zu sehen wünschend. – âdya erster (in der Composition in dem in der Uebersetzung angegebenen Sinne = der grosse Indra u. s. w.) Nom. p.

6. ish 6 wünschen §. 124. – anyatama Superlat. einer von mehreren. – patitva (Suff. tva) Abstractum von pati = Gattenstelle. – ha Expletiv. – var 10. wählen; varayasva 2. sing. Imperat. Âtm.

7. Er, Nala, so angeredet durch Indra, sprach, die zusammengelegten Hände ausstreckend: ihr dürfet mich nicht schicken, der ich hergekommen bin zu dem einen (gleichen) [illegible].

8. Wie vermag ein Mann mit angeborenen Gedanken (mit gesundem Sinn) zu einer Frau wegen (für) eines anderen solches zu sprechen; dies mögen mir die Herren verzeihen.

Die Götter sprachen:

9. „Ich werde es thun", so versprochen habend ~~was~~ früher, o Nishadher, weshalb wirst du es nicht thun? Geh', o Nishadher, ohne Zögern.

10. Bṛihadaçva sprach: So angeredet durch die Götter, ~~der Nishadher~~ erwiderte der Nishadher: Die Häuser [illegible] wohl geschützt; wie vermag ich einzutreten?

11. „Du wirst eintreten." So erwiderte ihm Indra. Er ging, nachdem er Ja gesagt zur Wohnung der Damayantî.

12. Er sah dort die Vidarbherin umgeben von der Schaar der Freundinnen, sehr strahlend durch ihren Körper und durch ihre Schönheit, die schönfarbige.

13. Die sehr zartgliedrige, mit schlanker Taille, die schönäugige, verhöhnend gleichsam den Glanz des Mondes durch eigenen Glanz.

7. i 2 mit samupa herkommen. – ish 4. mit pra Caus. schicken. – arh 1. dürfen, können; arhatha 2. plur. praes. Par.

8. Katham wie? – saṅkalpa m. Gedanke, Wille. – strî f. Frau. – sah 1. ertragen, ud-s. vermögen. – puṃs Mann §. 76; N. pumân. – îdriśa solcher. – para anderer. – Ksham 1. verzeihen; Kshamantu 3. plur. Imperat. Par. – îśvara Herr.

9. Karishya f. Karishye s. oben. – sam-śru versprechen. – pûrva früherer. – mâciram ohne Zögern. – vraj 1. gehen. – Kasmât abl. von kim = weshalb.

10. raksh 1. schützen. – veśman n. Haus. – viś 6. eintreten, pra-viś dass. – sahe 1. sing. praes. âtm.

11. pravekshyas: 2. sing. Fut. Par. – niveśana n. Wohnung. – vaidarbha, -î (f.) Vidarbher. –

12. samâ-vṛi p. umgeben. – dedîp Intens. zu dîp 205. – dîp 4. strahlen. – vapus n. Körper. – śrî f. Schönheit. –

13. atîva sehr. – sukumâra zart. – tanu schlank. – madhya m. n. Taille. – Kship 6. werfen, â- verhöhnen. – prabhâ f. Glanz. – śaśin m. Mond.

14. Kaum hatte er sie erblickt, die lieblich lächelnde, so wuchs seine Liebe; aber die Wahrheit zu thun wünschend, hielt er die Liebe zurück.

15. Darauf ~~die~~ sprangen die vorzüglichsten Frauen, den Nishadher erblickt habend, verwirrt von ihren Sitzen, durch seinen Glanz überwältigt.

16. Und sie priesen sehr freudig den Nala mit Erstaunen erfüllt, und nicht redeten sie ihn an, sondern ehrten ihn im Geiste.

17. Oh! die Schönheit! oh! die Anmuth! oh! die Standhaftigkeit des Hochherzigen! wer wird dieser sein, ein Gott oder ein Yaksha oder ein Gandharva?

18. Nicht konnten diese auch nur irgendetwas zu ihm sprechen, durch seinen Glanz überwältigt die verlegenen besten Frauen.

19. Nun aber ~~redete~~ ihn den lächelnden anredend, nachdem sie vorher gelächelt, redete Damayantî Nala den Helden erstaunt an.

20. Wer bist du o du mit ganz tadellosem Körper, der du meine Liebe mehrst, der du gekommen wie ein Unsterblicher, o Held; ich wünsche von dir zu erfahren, o Schuldloser.

21. Wie ist dein Hierherkommen und wie bist du nicht gesehen worden; denn wohl geschützt ist mein Haus, und der König ist eben einer mit strengen Befehlen.

14. vṛidh 1. wachsen, gedeihen. — 3. sing. perf. âtm. — câru lieblich. hâsin lächelnd. — cikîrsh Des. kṛi §. 201. — dhṛi 1. u. Caus. halten, ertragen.

15. saṃ-bhram §. 214. p. verwirrt. — aṅganâ Frau. — âsana n. Sitz. — samud-pat aufspringen. — dhṛish 1. u. Caus. überwältigen. — prîta freudig. — 16. vismaya m. Erstaunen. — i 2. mit a... p. erfüllt. — enad 105. er. — abhyabhâshanta 3. plur. Imp. âtm. — manas I. manobhis §. 73. Geist. — abhi-pûj 10. ehren.

17. aho oh! — 'Kânti f. Anmuth. — dhairya n. Standhaftigkeit. — vâ oder. — athavâ oder. —

18. śak können §. 141. — vyâ-hṛi 1. sprechen (hṛi = nehmen). — lajjâvat f. — î verlegen. —

19. smi 1. lächeln; vi-smi erstaunen. — abhibhâshin (§. 224, 3) anredend. —

20. anavadya tadellos. — vardhana mehrend. — vat Suff. bildet adv. der Vergleichung. — pra-âp kommen. — te Gen. — anagha schuldlos. —

21. âgamana n. Kommen. — lakch 10. sehen. — ugra streng. — śâsana n. Befehl. — [illegible]

22. So aber angeredet durch die Vidarbherin antwortete ihr Nala: wisse, dass ich Nala bin, hierher gekommen als Bote der Götter, o Liebliche.

23. Die Götter wünschen, dich zu erlangen: Indra, Agni, Varuṇa, Yama. Einen Gott von diesen wähle als Gatten, o Schöne.

24. Eben durch ihre Macht [illegible] eingetreten ungesehen; mich den eintretenden hat niemand gesehen und gewahrt.

25. Zu diesem Zweck, o Gute, bin ich geschickt durch die besten der Götter. Dieses gebiete [illegible], o Schöne, stelle deine Absicht fest wie du wünschest.

So in der Nalaepisode der dritte Abschnitt.

22. prati-vac antworten. 1 kalyâṇa, -î f. lieblich. — vid 2. wissen, 2. s. Imperat. Pass. vidyâs. —

23. vṛ 10. wählen. — śobhana schön.

24. prabhâva m. Macht. — vṛi 5. caus. abwehren, zurückhalten. —

25. bhadra glücklich, gut. — pra-iṣ 4. Caus. schicken. — sura Gott. — sattama bester. — śubha schön, gut, glücklich. — buddhi f. Einsicht, Absicht. — pra-kṛi 8. feststellen. — prakuruṣva 2. sing. Imper. Âtm.

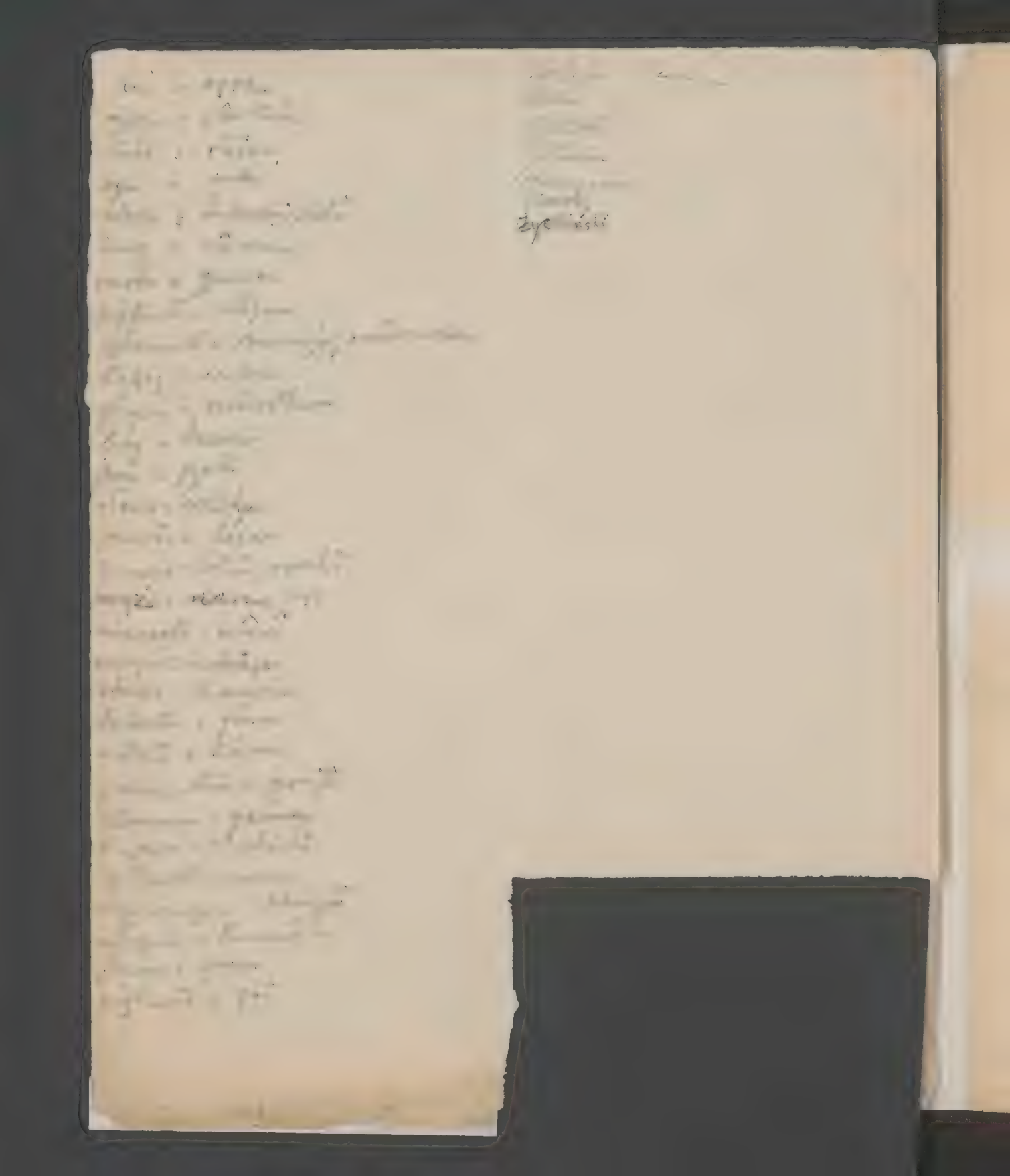

नलोपाख्यानम्॥

बृहदश्व उवाच॥

आसीद्राजा नलो नाम वीरसेनसुतो बली॥
उपपन्नो गुणैरिष्टै रूपवान्नकोविद:॥१॥
अतिष्ठन्मनुजेन्द्राणां मूर्ध्नि देवपतिर्यथा।
उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा॥२॥
ब्रह्मण्यो वेदविच्छूरो निषधेषु महीपति:।
अक्षप्रिय: सत्यवादी महानक्षौहिणीपति:॥३॥
ईप्सितो नरनारीणामुदार: संयतेन्द्रिय:॥
रक्षिता धन्विनां श्रेष्ठ: साक्षादिव मनु: स्वयम्॥४॥
तथैवासीद्विदर्भेषु भीमो भीमपराक्रम:।
सूर: सर्वगुणैर्युक्त: प्रजाकाम: स चाप्रज:॥५॥
स प्रजार्थे परं यत्नमकरोत्सुसमाहित:।
तमभ्यगच्छद्ब्रह्मर्षिर्दमनो नाम भारत॥६॥
तं स भीम: प्रजाकामस्तोषयामास धर्मवित्।
महिषी सह राजेन्द्र सत्कारेण सुवर्चसम्॥७॥

3. Blatt.

1. ..... bhaktena jâyate | pûrvadatta

2. ..... baram aṁbuni ..... tiḥ – pîgamahîśagaṇasya dadâha | yasya vadhûs tanayaṁ gṛihamabjâ | pâtu sa vaś śivalocanavahniḥ || yasya | aṁbuni

3. ... haṁ | yasya vadhûḥ | abjâ | yasya putraṁ ~~ahaṁ~~ ahîśagaṇasya arâtiḥ | yasya tanayaṁ | śivalocanavahniḥ dadâha | yasya aṁbaraṁ pîtaṁ |

4. ..... yaḥ | vishṇuḥ | vaḥ | pâtu || 1 || . naṁgîm adhigantum icchati daśâ – masyâvalagnaḥ kramâ | dâlâpovirasîkaroti marutâ

5. ... (d)âhâravârttâ(d) api | sannâhas tanayor ayaṁ na sahate ~~câpâ~~ câponnatiṁ śâṁbhavîṁ | vyâpâro nayanasya vâṁchati harer âdyâ [illegible] [ಶಿ]vatâra

6. ... (i)yaṁ || vipulahṛidayâbhiyoge – khidyati kâvye [ಶಿಶು] jaḍo na mau [ಶಿಶಿಗ] roya sve | nindati hán narakam eva | prâyaś śushka stanî

---

3. Blatt, Rückseite.

1. nârî || indriyârtthe praśaṁsârtthe sarvasvam api dîjyyate | dhamârttham aṇum âgraṁ vâ tad dânaṁ maraṇopamaṁ | anâhûyâbhigamanam apṛishṭaḥ pûrvabhâshaṇaṁ svastutiḥ paranindâ ca catvâri laghulakshaṇaṁ | Ps. 283 ...

Erstes Blatt.

Quadrate mit Zahlen, die ich hier nicht vollständig gebe

꣱	ꣲ	ꣳ	ꣴ
ꣵ	ꣶ	ꣷ	꣸
꣹	꣺	ꣻ	꣼

yogigîtas tavâlâpo bhe
vaśaprabhoḥ – varomoghodaśâga।
repûraka. śramavitkṛitaḥ –
nânârasatulâ nânâ – nânâjaya
vaśânâna।

Erstes Blatt
Rückseite.

surâṇâm ... ṛishiḥ boski wieszcz, równy bogom, święty (devarshi). Gen. ~~prawdopodobnie~~ zależny od Superlat. sattamau. Saptarshayaḥ Konstelacja W. Niedźwiedzicy. indroloka: niebo Indry; takich loka liczą 7, obok tego trilokam: ziemia, piekło, niebo.

B. 79

eṭasminn eva kâle tu surâṇâm ṛishisattamau

B. 64

aṭamanau mahâtmânâv indralokam ito gatau (13)

ṛ-â rolam

nâradaḥ parvatas caiva mahâprâjñau mahâvratau

B. 84 n. B. 112 n. S. d.

devarâjasya bhavanaṁ vivisâte supûjitau (14)

B. 70 (-itvâ) cześć 10. B. 58 n. zdrowie nieprzemijający, trwały, ciągły

tâv arcayitvâ maghavâ tataḥ kusalam avyayam

zupełny

papracchânâmayaṁ câpi tayoḥ sarvagatam vibhuḥ (15)

nârada uvâca

B. 39

âvayoḥ kusalaṁ deva sarvatragatam îśvara

B. 58 cały

loke ca maghavan kṛitsne bṛihâḥ kusalino vibho (16)

bṛihadasya uvâca

nâradasya vacaḥ śrutvâ papraccha valavṛitrahâ

dharmajñâḥ pṛithivîpâlâs tyaktajîvitayodhinaḥ (17)

z bronią w ręku m. n. śmierć

śastreṇa nidhanaṁ kâle ye gacchanty aparâṅmukhâḥ

B. 63 V Kshi, ginąć B. 47

ayaṁ loko 'kshayas teshâṁ yathaiva mama kamadhuk (18)

gdzież (nu wzmacnia pytajniki)

kva nu te kshatriyâḥ śûrâ na ni pasyâmi tân aham

Kochany (V day, 1. dayate)

âgacchat mahî âtâmapitâ stritîn mama (19)

Indra (potężny) odpowiedzieć

aṭ ~~ṛ~~ wędrować, zwykle Par.

vrata n. ślub, praktyka pokutnicza, religijna

anâmaya (âmayaḥ choroba) m. n. zdrowie

Vṛitra demon posuchy, pokonany przez Indrę. Vala demon posuchy, który skradł krowy bogów (chmury) krowa bogów, spełniająca życzenia

parâc odwrócony

Kâle w czasie właściwym

akshaya trwały, wieczny

1. jaśnieć — m. słońce

taṁ dṛishṭvâ lokapâlâs te bhrâjamânaṁ yathâ ravim

B. 105 — m. wola — 1. zdziwić się

tasthur vigatasaṁkalpâ vismitâ rûpasaṁpadâ (29)

Â. smayate — smi uśmiechać się

vigatasaṁk. — stracić głowę, rozwagę

tato-'ntari-she-vishṭabhya-vimânâni-divaukasaḥ

abruvan-naishadhaṁ-râjendra-nala-satyavrato-bhavân

asmâkaṁ-kuru sâhâyyaṁ-dûto-bhava-narottama-(31)-

n. powietrze — postawić — wóz bogów mieszkaniec — nieba

tato 'nteriksha vishṭabhya vimânâni divaukasaḥ

stabh 5. stabhnoti + vi-zatrzymać — okas mieszkanie

Impf. — B. 70 — m. n.

abruvan naishadhaṁ râjann avatîrya nabhastalât (30)

wierny

bho bho naishadha râjendra nala satyavrato bhavân

tala powierzchnia — satyavr. który złożył ślub mówienia prawdy.

pomoc

asmâkaṁ kuru sâhayyaṁ dûto bhava narottama (31)

râjendra Król nad Królami, najwyższy Król, (najjaśniejszy pan)

iti nalopâkhyâne dvitîyaḥ sargaḥ

bṛihadaśva uvâca

9. obiecać — B. 119

tabhyaḥ pratijñâya nalaḥ karishya iti bhârata

spytać 6. — zbliżyć się (z pokorą)

athaitân paripapraccha kṛitâñjalir upasthitaḥ (1) — m. obiorku złożone

B. 133

ko vai bhavantaḥ kaś câsau yasyâhaṁ dûta îpsitaḥ — (Do kogo mam być wysłany)

D. = yushmabhyam — Imper. Âtm.

kiṁ ca tad vo mayâ kâ[illegible] yathâtathaṁ (2) — Aryayî thâva dokładnie

añjatim kai złożyć ręce i podnieść je do głowy dla błagania lub witania.

evam ukte naishadhena [illegible] abhyabhâshata

B. 88. 89.

[illegible] mahîkshitaḥ (20) (Kṣhi rządzić)

vidarbharâjño duhitâ [illegible] viśrutâ

B. 67e (verb. fin.)

rûpeṇa samatikrântâ pṛithivyâṁ sarvayoshitaḥ (21)

B. 118n. cira długi (o czasie)

tesyâḥ svayaṁvaraḥ sakra bhavitâ nacirâd iva

tatra gacchanti râjâno râjaputrâś ca sarvaśaḥ (22)

tâṁ ratrabhûtâṁ lokasya prârthayanto mahîkshitaḥ

pożądać

kâṅkshanti sma viśesheṇa valavṛitranishûdana (23)

B. 64 B. 85e.

etasmin kathyamâna tu lokapâlâś ca sâgnikâḥ

nieśmiertelny – najwyższy

âjagmur devarâjasya samîpam amarottamâḥ (24)

tatas te śuśruvuḥ sarve [illegible] vaco mahat

hṛish 4 P. cieszyć się

śrutvaiva câbruvan hṛishṭâ gacchâmo vayam apy [illegible] (25)

B. 84

[illegible] sarve mahârâja sagaṇâḥ sahavâhanâḥ

vidarbhân abhijagmus [illegible] (26)

[illegible] śrutvâ [illegible]

[illegible] yagacchad adînâtmâ damayantîm anuvratâḥ (27)

B. 61 B. 111. 114

atha devâḥ pathi nalaṁ dadṛiśur bhûtale sthitam

ciało, wcielenie (bóg miłości Kâma) doskonałość f.

sâkshâd iva sthitaṁ mûrtyâ [illegible] (28)

(wcielenie) Herzenschütterer

atikram przewyższyć. Słowa nieprzechodne (intrans.) mają part. perf. pass. w znaczeniu act. – suf. śas Distributivum po –, np. triśaḥ po trzeg. (Kompletnie w komplecie, t.j. wszyscy)

(ud + tama)

vi-śish 7 wyróżniać; viśesha 7 szczególnie

Loc. abs.

eva skoro tylko

yataḥ zam. yaśra

(jak wyżej)

anuklûlaṁ vratam kârṇa yaśya saḥ

va + akśha zam. akshi (oko): na oko (we własnej osobie) cf. I, 4; I, 15.

1) 8 Lokapâla, strzegący wszystkie strony świata, każdy ma swego słonia: 4 główni: Indra (wschód), Yama (południe), Varuṇa (zachód), Kubera (północ). – Agni (połudn.-wschód)

(nibodh dowiedzieć się) vernehmen, achten auf (zważyć)

1. ~~wiedzieć~~ (= „wiedz, że")

amarân vai nibodhâsmân damayantyartham âgatân (3)

(yathâ-tathâ)

âham indro 'yam agniś ca tathaivâyam apâṁ patiḥ

także, a również = i.

śarîrântakaro nṛîṇâṁ yamo 'yam api pârthiva (4)

m.

tvaṁ vai [illegible] asmân [illegible]antyai nivedaya

przybyć

lokapâlâ mahendrâdyâḥ [illegible] didṛikshavaḥ (5)

przybyć yâ 2. Ps. 133

(didṛikshu)

prâptum icchanti devâs tvâṁ śakro 'gnir varuṇo yamaḥ

5. (var 10.) vṛi Caus. (ar.)

Expl. = vai

[illegible] anyatamaṁ devaṁ patitve varayasva ha (6)

abstr. pati (suf. tva): wybierz, go, by był małżonkiem. Loc. = dat. finalis.

evam uktaḥ sa śakreṇa nalaḥ prâñjalir abravît

ekârthasamupetaṁ [illegible] preshayitum arhatha (7)

przybyć

Ps. 73, 3. nie powinniście

ish (4) poruszać, dążyć Caus. pra + wysłać

[illegible] striyam utsahate puman

parârtham îdṛisaṁ vaktuṁ tat kshamantu mameśvarâḥ (8)

devâ ûcuḥ

karisaya iti saṁśrutya pûrvam asmâsu naishadha

na karishyasi [illegible]smât tvaṁ vraja naishadha maciram (9)

bṛi[illegible]

evam uktaḥ sa [illegible] punar abravît

surakshitâni veśmâni [illegible] katham utsahe (10)

„Die Hand zusammengelegten Hände ausstreckend" als Zeichen der Verbietung u. Unterwürfigkeit.

bṛihadaśva uvâca

sâ [illegible]itya devebhyaḥ [illegible]

praṇayasva [illegible] râjan kiṁ [illegible] te (1)

[illegible] yac cânyan [illegible] kiṁ[illegible]

[illegible] viśrabdhaṁ [illegible] îśvara (2)

[illegible] yat [illegible]

tvatkṛite hi [illegible] vîra râjâraḥ saṁ [illegible]

yadi tvaṁ [illegible] prâtyâkhyâsyasi [illegible]

[illegible] jalaṁ [illegible] âstikâ[illegible] kâraṇât (4)

[illegible] vaidarbhyâ [illegible] tâṁ [illegible]

[illegible] (5)

[illegible] îśvarâṇâṁ [illegible]

[illegible] (6)

[illegible] (7)

[illegible] (8)

[illegible] (9)

[illegible] (10)

[illegible]

[illegible] (11)

kriyatâṁ [illegible]

[illegible] (12)

[illegible] sâ [illegible] vaco 'bravît

[illegible] vâriṇâ (13)

[illegible]

vṛiṇe tvâm eva [illegible] (14)

tâm uvâca [illegible] râjâ [illegible]

[illegible] svârtham [illegible] (15)

[illegible] devatâṇâṁ viśeshataḥ

[illegible] (16)

b[illegible] śv[illegible]

sâ [illegible] k[illegible] y dev[illegible] aḥ p[illegible] y[illegible] b[illegible] vî

praṇay[illegible] va[illegible] âś[illegible] aṁ râ[illegible] k[illegible] a[illegible] vâṇ[illegible] te (1)

ahaṁ c[illegible] va[illegible] i jac c[illegible] an ma[illegible] sti vast[illegible] kiṁc[illegible] na

tat sa[illegible] aṁ [illegible] a viś[illegible] dh[illegible] k[illegible] ru [illegible] raṇay[illegible] m îśvar[illegible] (2)

haṁsânâṁ vaca[illegible] aṁ y[illegible] u[illegible] an [illegible] âṁ dahati pârt[illegible] iva

tvatkṛito h[illegible] nayâ vî[illegible] râjân[illegible] ḥ s[illegible] niyâ itâḥ (3)

yadi tvaṁ h[illegible] a[illegible] mânâṁ [illegible] âṁ pra[illegible] yâkhyâsya[illegible] i mânada

visham agni[illegible] jalaṁ r[illegible] jum âs[illegible] hâsyo tav[illegible] kâraṇât (4)

evam uktas[illegible] u vaidar[illegible] yâ nal[illegible] s tâṁ pra[illegible] yuvâca h[illegible]

tishṭhatsu [illegible] okapâles[illegible] katha[illegible] mânusham icchasi (5)

yeshâm ahaṁ lokakṛitâ [illegible] îśvar[illegible] ṇâṁ mahât[illegible] anâm

na pâdaraja[illegible] â tulyo m[illegible] nas te teshu var[illegible] atâm (6)

vipriyaṁ hy âcaran [illegible] tyo de[illegible] ânâ[illegible] mṛit[illegible] um ṛicch[illegible] ti

trâhi [illegible] âm a avadyâṅgi varayasva surott[illegible] mân (7)

virajâ[illegible] si c[illegible] vâsâṁsi [illegible] ivyâś[illegible] itrâḥ sra[illegible] as tathâ

bhûshaṇâni [illegible] a [illegible] ukhyân devân prâpya t[illegible] bhuṁkshv[illegible] v i (8)

ya imâṁ pṛi hivîṁ kṛi[illegible] snâ[illegible] s[illegible] kshipya [illegible] rasate p[illegible] na

hutâśam îśa[illegible] devânâṁ [illegible] â taṁ [illegible] a varayet patim (9)

yasya daṇḍa[illegible] nayât sar[illegible] e bhût[illegible] grâmâḥ sa[illegible] âgatâḥ

dharmam evâ[illegible] urudhyant[illegible] kâ ta[illegible] na varayet patim (10)

dharmâtmâna[illegible] mahâtmân[illegible] ṁ dait[illegible] adânavamardanam

mahendraṁ sarvadevânâ[illegible] kâ ta[illegible] na varayet patim (11)

kriyatâm av[illegible] śaṁkena m[illegible] nasâ y[illegible] di manyase

varaṇaṁ lok[illegible] pâlânâṁ s[illegible] hṛidvâ[illegible] yam idaṁ śṛiṇu (12)

naishadhena[illegible] vam uktâ [illegible] â damayantî vaco 'bravît

samâplutâbh[illegible] âṁ netrâb[illegible] yâṁ śo[illegible] ajenâtha vâriṇâ (13)

devebhyo 'h[illegible] ṁ namaskṛ[illegible] tya sarvebhyaḥ pṛithivîpa[illegible] e

vṛiṇe tvâm [illegible] va bhartâ[illegible] aṁ satyam etad bravîmi te (14)

tâm uvâca t[illegible] to râjâ v[illegible] pamânâṁ kṛitâ[illegible] jali[illegible]

dautyenâgat[illegible] a [illegible] alyâṇi kat[illegible] aṁ svârth[illegible] m ihotsahe (15)

kath[illegible] h[illegible] a[illegible] aṁ pratiśruty[illegible] d[illegible] v[illegible] ânâṁ v[illegible] śoshataḥ

[illegible] ya[illegible] âr[illegible] k[illegible] th[illegible] svâr[illegible] ihotsa[illegible] (16)

atha (9)

Dvâpara : Kali demoni, nosiciele dwóch wielkich Dvâparayuga i Kaliyuga (4 wieki: Kṛita z. satya, tretâ, Dvâpara, Kalî), a zarazem strony kostek oznaczone 2 wzgl. 1 okiem.

bṛihadaśva uvâca:

vṛite tu naishadhe lokapâlâ manujasaḥ
yânto dadṛiśur âyântaṁ dvâparaṁ kalinâ saha (1)
athâbravît kaliṁ śakraḥ saṁprekshya balavṛitrahâ
dvâpareṇa sahâyena kale brûhi kva yâsyasi (2)
tato 'bravît kaliḥ śakraṁ damayantyâḥ svayaṁvaram
gatvâ hi varayishye tâṁ mano hi mama tâṁ gatam (3)
tam abravît prahasyendro nivṛittaḥ sa svayaṁvaraḥ
vṛitas tasyâ nalo râjâ patir apratsamîpataḥ (4)
evam uktas tu śakreṇa kaliḥ krodhasamanvitaḥ
devân âmantrya tân sarvân uvâcedaṁ vacas tadâ (5)
devânâṁ mânushaṁ madhye yat sâ patim avindata
tatra tasyâ bhaven nyâyyaṁ vipulaṁ daṇḍadhâraṇam (6)
evam ukte tu kalinâ pratyûcus te divaukasaḥ
asmâbhiḥ samanujñâte damayantyâ nalo vṛitaḥ (7)
kâ ca sarvaguṇopetaṁ nâśrayeta nalaṁ nṛipam
yo vedadharmân akhilân yathâvac caritavrataḥ (8)
yo 'dhîte caturo vedân sarvân âkhyânapañcamân
nityaṁ tṛiptâ gṛihe yasya devâ yajñeshu devatâḥ (9)
yasmin dâkshyaṁ dhṛitir dânaṁ tapaḥ śaucaṁ damaḥ śamaḥ
dharmâṇi purushavyâghre lokapâlasame nṛipe (10)
evaṁrûpaṁ nalaṁ yo vai kâmayec chapitum kale
ātmânaṁ sa śapen mûḍho naryâd âtmânam âtmanâ (11)
evaṁguṇaṁ nalaṁ yo vai kâmayec chapitum kale
kṛicchre sa narake majjed agâdhe vipule hrade (12)
tato gateshu deveshu kalir dvâparam abravît
saṁhartum notsahe kopaṁ nale vatsyâmi dvâpara (13)
bhraṁśayishyâmi taṁ râjyân na bhaimyâ saha raṁsyate
tvam apy akshân samâviśya sâhâyyaṁ kartum arhasi (14)

iti nalopâkhyâne shashṭo 'dhyâyaḥ

bṛihadaśva uvâca:

evaṁ sa samayaṁ kṛitvâ dvâpareṇa kaliḥ saha
âjagâma tatas tatra yatra râjâ sa naishadhaḥ (1)
sa nityam antaraprepsur nishadheshv avasac ciram
athâsya dvâdaśe varshe dadarśa kalir antaram (2)

B. „qui fecerat urinam et eam calcaverat"

kṛitvâ mûtram upaspṛiśya saṁdhyâm âste sma naishadhaḥ
akṛitvâ pâdayoḥ śaucaṁ tatrainaṁ kalir âviśat (3)
sa samâviśya ca nalaṁ samîpaṁ pushkarasya ca
gatvâ pushkaram âhedam ehi dîvya nalena vai (4)
akshadyûte nalaṁ jetâ bhavân hi sahito mayâ
nishadhân pratipadyasva jitvâ râjyaṁ nalaṁ nṛipam (5)
evam uktas tu kalinâ pushkaro nalam abhyayât
kalis caiva vṛisho bhûtvâ gavâṁ pushkaram abhyagât (6)
âsâdya tu nalaṁ vîraṁ pushkaraḥ paravîrahâ
dîvyâvety abravîd bhrâtâ vṛisheṇeti muhur muhuḥ (7)
na cakshame tato râjâ samâhvânaṁ mahâmanâḥ
vaidarbhyâḥ prekshamâṇâyâḥ paṇakâlam amanyata (8)
tam akshamadasaṁmattaṁ suhṛidâṁ na tu kaścana
nivâraṇe 'bhavac chakto dîvyamânam ariṁdamam (9)
tataḥ paurajanâḥ sarve mantribhiḥ saha bhârata
râjânaṁ drashṭum âgacchan nivârayitum âturam (10)
tataḥ sûta upâgamya damayantyai nyavedayat
esha paurajano devi dvâri tishṭhati kâryavân (11)
nivedyatâṁ naishadhâya sarvâḥ prakṛitayaḥ sthitâḥ
aṇḍishyamâṇâ vyasanaṁ râjñaḥ dharmârthadarśinaḥ (12)
tataḥ sâ bâshpakalayâ vâcâ duḥkhena karśitâ
uvâca naishadhaṁ bhairî śokopahatacetanâ (13)
râjan paurajano dvâri tvâṁ didṛikshur avasthitaḥ
mantribhiḥ sahitaḥ sarvai râjabhaktipuraskṛitaḥ (14)
tâṁ tathâ rucirâpâṅgîṁ vilapantîṁ tatrâvishṭam
âvishṭaṁ kalinâ râjâ nâbhyabhâshata kiṁcana (15)
tatas te mantriṇaḥ sarve te caiva puravâsinaḥ
nâyam astîti duḥkhârtâ vṛiḍitâ jagmur âlayân (16)
tadâ tad abhavad dyûtaṁ pushkarasya nalasya ca
yudhishṭhira bahûn mâsân puṇyaślokas tv ajîyata (17)

iti nalopâkhyâne saptamo 'dhyâyaḥ

bṛihadaśva uvâca:

damayantî tato dṛishṭvâ puṇyaślokaṁ narâdhipam
unmattavad anunmattâ devane gatacetasam (1)
bhayaśokasamâvishṭâ râjan bhîmasutâ tataḥ
cintayâmâsa tat kâryaṁ sumahat pârthivaṁ prati (2)

sâ śaṅkamânâ tat-pâpaṁ cikîrshantî ca tatpriyam
nalaṁ ca hṛitasarvasvam upalabhyedam abravît (3)
bṛihatsenâm atiyaśâṁ tâṁ dhâtrîṁ paricârikâm
hitâṁ sarvârthakuśalâm anuraktâṁ śubhâshitâm (4)
bṛihatsene vrajâmâtyân ânâyya nalaśâsanât
âcakshva yad dhṛitaṁ dravyam avaśishṭaṁ ca yad vasu (5)
tatas te mantriṇaḥ sarve vijńâya nalaśâsanâ[illegible]
api no bhâgadheyaṁ syâd ity uktvâ nalam âvrajan (6)
tâs tu sarvâḥ prakṛitayo dvitîyaṁ samupasthitâḥ
nyavedayad bhîmasutâ na sa tat pratyanandata (7)
vâkyam apratinandantaṁ bhartâram abhivîkshya sâ
damayantî punar veśma vrîḍitâ praviveśa ha (8)
niśamya satataṁ câkshân puṇyaślokaparâṅmukhâṁ
nalaṁ ca hṛitasarvasvaṁ dhâtrîṁ punar uvâca ha (9)
bṛihatsene punar gaccha vârshṇeyaṁ nalaśâsanât
sûtam ânaya kalyâṇi mahat kâryam upasthitam (10)
bṛihatsenâ tu tac chrutvâ damayantyâḥ prabhâshita-
vârshṇeyam ânayâmâsa purushair âptakâribhiḥ (11)
vârshṇeyas tu tato bhaimîṁ sântvayac chlakshṇeyâ girâ
uvâca deśakâlajńâ prâptakâlam anindita (12)
jânîshe tvaṁ yathâ râjâ samyagvṛittaḥ sadâ tvayi
tasya tvaṁ viśvamesthasya sâhâyyaṁ kartum arhasi (13)
yathâ yathâ hi nṛipatiḥ puśkareṇaiva jîyate
tathâ tathâsya vai dyûte bhûyo râgo 'bhivardhate (14)
yathâ ca puśkarasyâkshâḥ patanti vaśavartinaḥ
tathâ viparyayaś câpi nalasyâkśeshu dṛiśyate (15)
suhṛitsvajanavâkyâni yathâvan na śṛiṇoti ca
manâṁsi ca tathâ vâkyaṁ nâbhinandati mohitaḥ (16)
nûnaṁ manye na dosho 'sti naishadhasya manâtmanaḥ
yatra me vacanaṁ râjâ nâbhinandati mohitaḥ (17)
śaraṇaṁ tvâṁ prapannâsmi sârathe kuru madvachaḥ
na hi me śuddhyate bhâvaḥ kadâcid vinaśed api (18)
nalasya dayitân aśvân yojayitvâ manojavân
idam âropya mithunaṁ kuṇḍinaṁ yât um arhasi (19)
mama jńâtishu nikshipya dâraka syandanaṁ tathâ
aśvâṁścemân yathâkâmaṁ vasa vânyatra gaccha vâ (20)

damayantyâs tu tad vâkyaṁ vârshṇeyo nalasārathiḥ
nyavedayad aśesheṇa nalâmâtyeshu mukhyaśaḥ (21)
taiṇ sametya viniścitya so 'nujñâto mahîpate
yayau mithunam âropya vidarbhâṁs tena vâhinâ (22)
hayâṁs tatra vinikshipya sûto rathavaraṁ ca tam
indrasenâṁ ca tâṁ kanyâm indrasenaṁ ca bâlakam (23)
âmantrya bhîmaṁ râjânam ârttaḥ śocan nalaṁ nṛipam
aṭamânas tato 'yodhyâṁ jagâma nagarîṁ tadâ (24)
ṛituparṇaṁ sa râjânam upatasthe suduḥkhitaḥ
bhṛitiṁ copayayau tasya sârathyena mahîpateḥ (25)

iti nalopâkhyâne 'shṭamo 'dhyâyaḥ

bṛihadaśva uvâca:

tatas tu yâte vârshṇeye puṇyaślokasya dîvyataḥ
pushkareṇa hṛitaṁ râjyaṁ yac cânyad vasu kiṁcana (1)
hṛitarâjyaṁ nalaṁ râjan prahasan pushkaro 'bravît
dyûtaṁ pravartatâṁ bhûyaḥ pratipâṇo 'sti kas tava (2)
śishṭâ te damayanty ekâ sarvam anyad jitaṁ mayâ
damayantyâḥ paṇaḥ sâdhu vartatâṁ yadi manyase (3)
pushkareṇaivam uktasya puṇyaślokasya manyunâ
vyadîryateva hṛidayaṁ na cainaṁ kiṁcid abravît (4)
tataḥ pushkaram âlokya nalaḥ paramamanyumân
utsṛijya sarvagâtrebhyo bhûshaṇâni mahâyaśâḥ (5)
ekavâsâ hy asaṁvîtaḥ suhṛicchokavivardhanaḥ
niścakrâma tato râjâ tyaktvâ suvipulâṁ śriyam (6)
damayanty ekavastrâtha gacchantaṁ pṛishṭhato 'nvagât
sa tayâ bâhyataḥ sârdhaṁ trirâtraṁ naishadho 'vasat (7)
pushkaras tu mahârâja ghoshayâmâsa vai pure
nale yaḥ samyag âtishṭhet sa gacched vadhyatâṁ mama (8)
pushkarasya tu vâkyena tasya vidveshaṇena ca
paurâ na tasya satkâraṁ kṛitavanto yudhishṭhira (9)
sa tathâ nagarâbhyâśe satkarârho na satkṛitaḥ
trirâtram ushito râjâ jalamâtreṇa vartayan (10)
pîḍyamânaḥ kshudhâ tatra phalamûlâni karshayan
prâtishṭhata tato râjâ damayantî tam anvagât (11)

kshudhayâ pîḍyamânas tu nalo bahutithe 'hani
apaśyac chakunân kâṁścid dhiraṇyasadṛiśacchadân (12)
sa cintayâmâsa tadâ nishadhâdhipatir balî
asti bhaksho mamâdyâyaṁ vasu cedaṁ bhavishyati (13)
tatas tân paridhânena vâsasâ sa samâvṛiṇot
tasya tad vastram âdâya sarve jagmur vihâyasâ (14)
utpatantaḥ khaga vâkyam etad âhus tato nalam
dṛiṣṭvâ [illegible] sthitaṁ [illegible] (15)
vayam akshâḥ sudurbuddhe tava vâso jihîrshavaḥ
âgatâ na hi naḥ pritiḥ savâsasi gate tvayi (16)
tân samîkshya gatân akshân âtmânaṁ ca vivâsasam
puṇyaślokas tadâ râjan damayantîm athâbravît (17)
yeshâṁ prâkopâd aiśvaryât pracyuto 'ham anindite
prâṇayâtrâṁ a vinde ca duḥkhitaḥ kshudhayânvitaḥ (18)
yeshâṁ kṛite na satkâram akurvan mayi naishadhâḥ
ta ime śakunâ bhûtvâ vâso 'py apaharanti me (19)
vaishamyaṁ paramaṁ prâpto duḥkhito gatacetanaḥ
bhartâ te 'haṁ nibodhedaṁ vacanaṁ hitam âtmanaḥ (20)
ete gacchanti bahavaḥ panthâno dakshiṇâpatham
avantîm ṛikshavantaṁ ca samatikramya parvatam (21)
esha vindhyo mahâśailaḥ payoshṇî ca samudragâ
âśramâś ca maharshîṇâṁ bahumûlaphalânvitâḥ (22)
esha panthâ vidarbhâṇâm asau gacchati kosalân
ataḥ paraṁ ca deśo 'yaṁ dakshiṇe dakshiṇâpathaḥ (23)
etad vâkyaṁ nalo râjâ damayantîṁ samâhitaḥ
uvâcâsakṛid ârtto hi bhaimîm uddiśya bhârata (24)
tataḥ sâ bâshpakalayâ vâcâ duḥkhena karshitâ
uvâca damayantî taṁ naishadhaṁ karuṇaṁ vacaḥ (25)
udvejate me hṛidayaṁ sîdanty aṅgâni sarvaśaḥ
tava pârthiva sâṁkalpaṁ cintayantyâḥ punaḥ punaḥ (26)
hṛitarâjyaṁ hṛitadravyaṁ vivastraṁ kshuttṛishânvitam
katham utsṛijya gaccheyam anaṁ tvâṁ nirjane vane (27)
śrântasya te kshudhârttasya cintayânasya tat sukham
vane ghore mahârâja nâśayishyâmy ahaṁ klamam (28)
na ca bhâryâsamaṁ kiṁcid vidyate bhiśhajâṁ matam
aushadhaṁ sarvaduḥkheshu satyam etad bravîmi te (29)

nala uvâca

evam etad yathâtha tvaṁ damayanti sumadhyame
nâsti bhâryâsamaṁ mitraṁ narasyârttasya bheshajam (30)
na câhaṁ tyaktukâmas tvâṁ kim arthaṁ bhîro śaṅkase
tyajeyam aham âtmânaṁ na caivaṁ tvâm anindite (31)

damayanty uvâca

yadi mâṁ tvaṁ mahârâja na vihâtum ihecchasi
tat kim arthaṁ vidarbhâṇâṁ panthâḥ samupadiśyate (32)
avaimi câhaṁ nṛipate na tu mâṁ tyaktum arhasi
cetasâ tv apakṛishṭena mâṁ tyajethâ mahîpate (33)
panthânaṁ hi mamâbhikshṇam âkhyâsi ca narottama
ato nimittaṁ śokaṁ me vardhayasy amaropama (34)
yadi câyam abhiprâyas tava jñâtîn vrajed iti
sahitâv eva gacchâvo vidarbhân yadi manyase (35)
vidarbharâjas tatra tvâṁ pûjayiṣyati mahâda
tena tvaṁ pûjito râjan sukhaṁ vatsyasi no gṛihe (36)

iti nalopâkhyâne navamo 'dhyâyaḥ

nala uvâca

yathâ râjyaṁ tava pitus tathâ mama na saṁśayaḥ
na tu tatra gamishyâmi vishamasthaḥ kathaṁcana (1)
kathaṁ samṛiddho gatvâhaṁ tava harshavivardhanaḥ
paricyuto gamishyâmi tava śokavivardhanaḥ (2)

bṛihadaśva uvâca

iti bruvan nalo râjâ damayantîṁ punaḥ punaḥ
sântvayâmâsa kalyâṇîṁ vâsasa 'rdhena saṁvṛitâm (3)
tâv ekavastrasaṁvîtâv aṭamânâv its tataḥ
kshutpipâsâpariśrântau sabhâṁ kâṁcid upeyataḥ (4)
tâṁ sabhâm upasaṁprâpya tadâ sa nishadhâdhipaḥ
vaidarbhyâ sahito râjâ nishasâda mahîtale (5)
sa vai vivastro vikaṭo malinaḥ pâṁsuguṇṭhitaḥ
damayantyâ saha śrântaḥ sushvâpa dharaṇîtale (6)
damayanty api kalyâṇî nidrayâpahṛitâ tataḥ
sahasâ duḥkham âsâdya sukumârî tapasvinî (7)
suptâyâṁ damayantyâṁ tu nalo râjâ viśâṁpate
śokonmathitacittâtmâ na sma śete yathâ purâ (8)

sa tad râjyâpaharaṇaṁ suhṛittyâgaṁ ca sarvaśaḥ
vane ca taṁ paridhvaṁsaṁ prekshya cintâṁ upeyivân (9)
kiṁ nu me syâd idaṁ kṛitvâ kiṁ nu syâd akurvataḥ
kiṁ nu me maraṇaṁ śreyaḥ parityâgo janasya vâ (10)
mâm iyaṁ hy anuraktaiva duḥkham âpnoti matkṛite
madvihînâ tu iyaṁ gacchet kadâcit svajanaṁ prati (11)
mayi niṣaṁśayaṁ duḥkham iyaṁ prâpsyaty anuvratâ
utsarge saṁśayaḥ syât tu virdetâpi sukhaṁ kvacit (12)
sa viniścitya bahudhâ vicârya ca punaḥ punaḥ
utsargaṁ manyate śreyo damayantyâ narâdhipaḥ (13)
na caishâ tejasâ śakyâ kaiścid dharṣayituṁ pathi
yaśasvinî mahâbhâga madbhaktyeyaṁ pativratâ (14)
evaṁ tasya tadâ buddhir damayantyâṁ nyavartata
kalinâ dushṭabhâvena damayantyâ visarjane (15)
so 'vastratâm âtmanaś ca tasyâś câpy ekavastratâm
cintayitvâdhyagâd râjâ vastrârdhasyâvakartanam (16)
kathaṁ vâso vikarteyaṁ na ca budhyeta me priyâ
vicintyaivaṁ nalo rajâ sabhâṁ paryacarat tadâ (17)
paridhâvann atha nala itaś cetaś ca bhârata
âsasâda sabhoddeśe vikośaṁ khaḍgam uttamam (18)
tenârdhaṁ vâsasaś chittvâ nivasya ca paraṁtapaḥ
suptâm utsṛijya vaidarbhîṁ prâdravad gatacetanaḥ (19)
tato nivṛittahṛidayaḥ punar âgatya tâṁ sabhâṁ
damayantîṁ tadâ dṛiṣṭvâ ruroda nishadhâdhipaḥ (20)
yâṁ na vâyur na câdityaḥ purâ paśyati me priyâm
seyam adya sabhâmadhye śete bhûmâv anâthavat (21)
iyaṁ vastrâvakartena saṁvîtâ câruhâsinî
unmatteva varârohâ kathaṁ buddhvâ bhayishyati (22)
kathaṁ ekâ satî bhaimî mayâ virahitâ śubhâ
sthâsyati vane ghore mṛigavyâlanishevite (23)
âdityâ vasavo rudrâ aśvinau samarudgaṇau
rakshantu tvâṁ mahâbhâge dharmeṇâsi saṁvṛitâ (24)
evam uktvâ priyâṁ bhâryâṁ rûpeṇâpratimâṁ bhuvi
kalinâpahṛitajñâno nalaḥ prâtiṣṭhad udyataḥ (25)
gatvâ gatvâ nalo râjâ punar eti sabhâṁ prabhuḥ
ákṛishyamâṇaḥ kalina sa hṛidenâvakṛishyate (26)

dvidheva hṛidayaṁ tasya duḥkhitasyâbhavat tadâ
doleva muhur âyâti yâti caiva sabhâṁ prati (27)
avakṛishṭas tu kalinâ rohitaḥ prâdravan nalaḥ
suptâṁ utsṛijya tâṁ bhâryâṁ vilapya karuṇaṁ bahu (28)
naishṭâtmâ kalinâ spṛishṭas tat tad vigaṇayan nṛipaḥ
jagâmaikâṁ vane śûnye bhâryâṁ utsṛijya duḥkhitaḥ (29)

iti nalopâkhyâne daśamo 'dhyâyaḥ

bṛihadaśva uvâca

apakrânte nale râjan damayantî gataklamâ
abudhyata varârohâ santrastâ vijane vane (1)
apaśyamânâ bhartâraṁ śokaduḥkhasamanvitâ
prâkrośad uccaiḥ santrastâ mahârâjeti naishadham (2)
hâ nâtha hâ mahârâja hâ svâmin kiṁ jahâsi mâm
hâ hatâsmi vinashṭâsmi bhîtâsmi vijane vane (3)
nanu nâma mahârâja dharmajñaḥ satyavâg asi
katham uktvâ tathâsatyaṁ suptâṁ utsṛijya mâṁ gataḥ (4)
katham utsṛijya gantâsi dakshâṁ bhâryâṁ anuvratâm
viśeshato 'napakṛite parâṇâpakṛite sati (5)
śakyase tâ giraṇ samyak kartuṁ mayi nareśvara
yâs teshâṁ lokapâlânâṁ sannidhau kathitâḥ purâ (6)
nâkâle vinito mṛityur martyânâṁ purusharshabha
yatra kântâ tvayotsṛishṭâ muhûrtam api jîvati (7)
paryâptaḥ parihâso 'yam etâvân purusharshabha
bhîtâham atidurdharsha darśayâtmânam îśvara (8)
dṛiśyase dṛiśyase râjann esha dṛishṭo 'si naishadha
ávârya karmair âtmânaṁ kiṁ mâṁ na pratibhâsase (9)
nṛiśaṁsaṁ bata râjendra yan mâṁ evaṁgatâṁ iha
vilapantîṁ samâgamya nâśvâsayasi pârthiva (10)
na śocâmy aham âtmânaṁ na cânyan api kiṁcana
katham nu bhavitâsy eko iti tvâṁ nṛipa śocami (11)
katham nu râjams tṛishitaḥ kshudhitaḥ śramakarshitaḥ
sâyâhne vṛikshamûleshu mâṁ apaśyan bhavishyasi (12)
tataḥ sâ tîvraśokârttâ pradîpteva ca maryunâ
itaś cetaś ca dhâvati paryadhâvata duḥkhitâ (13)
muhur utpatate bâlâ muhur eva patati vihvalâ
muhur âlîyate bhîtâ muhuḥ krośati roditi (14)

atîva śokasaṁ taptâ muhur niḥśvasya duḥkhitâ
uvâca bhaimî niḥśvasya rudaty atha pativratâ (15)
yasyâbhiśâpâd duḥkhârtto duḥkhaṁ vindati naishadhaḥ
tasya bhûtasya no duḥkhâd duḥkham abhyâdikaṁ bhavet (16)
apâpacetasaṁ pâpo ya evaṁ kṛitavân nalam
tasmâd duḥkhataraṁ prâpya jîvatv asukhajîvikâm (17)
evaṁ tu vilapantî sâ râjño bhâryâ mahâtmanaḥ
hâhâ râjann iti muhur itaś cetaś ca dhâvati (18)
tâṁ krandamânâm atyarthaṁ kurarîm iva vâśatîm
karuṇaṁ bahu śocantîṁ vilapantîṁ muhur muhuḥ (19)
sahasâbhyâgatâṁ bhaimîm abhyâsaparivartinîm
jagrâhâjagaro grâhó mahâkâyaḥ kshudhânvitaḥ (20)
sâ [illegible]yamânâ grâheṇa śokena ca pariplutâ
nâtmânaṁ śocati tathâ yathâ śocati naishadham (21)
hâ nâtha mâm iha vane grasyamânâm anâthavat
grâheṇânena vijane kim arthaṁ nânudhâvasi (22)
kathaṁ bhavishyasi punar mâm anutsṛijya naishadha
śâpân muktaḥ punar labdhvâ buddhiṁ ceto dhanâni ca (23)
śrântasya te kshudhârttasya pariglâmasya naishadha
kaḥ śramaṁ râjaśârdûla nâśayishyati te 'nagha (24)
tataḥ kaścin mṛigavyâdho vicaran gahane vane
ak[illegible]damânâṁ saṁśrutya javenâbhisasâra ha (25)
mukhataḥ pâṭayâmâsa śastreṇa niśitena ca
nirviceshṭaṁ bhujaṁgaṁ taṁ viśasya mṛigajîvanaḥ (26)
mokshayitvâ sa tâṁ vyâdhaḥ prakshâlya salilena ca
samâśvâsya kṛitâhârâm atha papraccha bhârata (27)
kasya tvaṁ mṛigaśâvâkshi kathaṁ câbhyâgatâ vanam
kathaṁ cedaṁ mahat kṛicchraṁ prâptavaty asi bhâvini (28)
damayantî tathânena pṛicchyamâna viśâṁpate
sarvam etad yathâvṛittam âcacakshe 'sya bhârata (29)
tâm ardhavastrasaṁvîtâṁ pînaśroṇipayodharâm
sukumârâmavadyâṅgîṁ pûrṇacandranibhânanâm (30)
arâlapakshmanayanâṁ tathâ madhurabhâshiṇîm
lakshayitvâ mṛigavyâdhaḥ kâmasya vaśam îyivân (31)
tâm evaṁ ślakshṇaya vâcâ luhunako mṛidupûrvayâ
sântvayâmâsa kâmârttas tad abudhyata bhâvinî (32)

damayanty api taṁ duṣhṭaṁ upalabhya pativratâ
tîvrarôshasamâviṣhṭê prajajvâleva manyunâ
sa tu pâpamatiḥ kṣudraḥ prâharshayitum âtmanaḥ
durdharshâṁ tarkayâmâsa dîptâm agniśikhâm iva (74)
damayantî tu duḥkhârttâ patirâjyavinâkṛitâ
atîtavâkpathe kâle śôkâvegam upâgatâ (75)
yathâhaṁ naishadhâd anyaṁ manasâpi na cintaye
tathâyaṁ patatâṁ kṣudraḥ parâsur mṛigajîvanaḥ (76)
uktamâtre tu vacane tathâ sa mṛigajîvanaḥ
vyasuḥ papâta medinyâm amṛidaṇḍa iva drumaḥ (77)

iti nalopâkhyâne ekâdaśo 'dhyâyaḥ

bṛihadaśva uvâca

sâ nihatya mṛigavyâdhaṁ pratasthe kamalekshaṇâ
vanaṁ pratibhayaṁ śûnyaṁ jhillikâgaṇanâditam (1)
siṁhadvîpirurudvyâghrarakshisharkshagaṇair yutam
nânâpakshiganâkîrṇaṁ vibudhetaskarasevitam (2)
jarbhurairalabdhakhadirasâlavetrair upâkulam
palâśâmalakaplakshakâśambhûdumarâvṛitam (3)
nânâdhâtuśatair raddhâr vividhâr api câcalâr
sarito girijâśś caiva dadarśâdbhutadarśanâḥ (4)
ulkâśo dadṛiśe câtra vidarbhâdhipamandirî
mahishâṁś ca varâhâṁś ca ṛikshâṁś ca vanagocharân (5)
tejasâ yaśasâ lakṣmyâ sthityâ ca parayâ yutâ
râjabhyaḥ sâ mṛigaṁ śreshṭhaṁ bhaimî tatrâtha kasyachit (6)
dârugâḥ aṭavîṁ prâpya bhartṛivyasanapîḍitâ
vidarbhatanayâ râjan vilalâpa sudukhitâ (7)
vyûḍhoraske mahâbâho vaisadbhânâr jarâdbhipa
kva nu râjan gato 'sîha tyaktvâ mâṁ vijane vane (8)
aśvamedhâdibhir vîra kratubhir bhûridakshiṇaiḥ
kathaṁ iṣṭvâ naravyâghra mayi mithyâ pravartase (9)
yat tvayoktaṁ varâroheti matsamakṣaṁ mahâdyute
smartum arhasi kalyâṇa vacanaṁ pârthivarshabha (10)
yac coktaṁ vibudhair hansaiḥ sabhîpe tava bhûmipa
matsamakshaṁ yad uktaṁ ca tad avekshitum arhasi (11)
ha vîra nanu nâmâham iṣṭâ kila tavâgatâ
asyâṁ aṭavyâṁ ghorâyâṁ kiṁ mâṁ na pratibhâṣase (12)

bhakshayaty esha maṁ raudro vyâttâsyo dâruṇâkṛitiḥ
araṇyarâṭ kshudhâvishṭaḥ kiṁ mâṁ na trâtum arhasi (13)
na me tvad anyâ kâcid dhi prîyâstîty abravîḥ sadâ
tâm ṛitâṁ kuru kalyâṇa puroktâṁ bhâratîṁ nṛipa (14)
unmattâṁ vilapantîṁ mâṁ bhâryâm ishṭâṁ narâdhipa
îpsitâm îpsito nâtha kiṁ mâṁ na pratibhâshase (15)
yûthabhrashṭâm ivaikâṁ mâṁ hariṇîṁ pṛithulocana
na mânayasi mâm ârya rudatîm arikarshaṇa (16)
mahârâja mahâraṇye aham ekâkinî satî
damayanty abhibhâshe tvâṁ kiṁ mâṁ na pratibhâshase (17)
kulaśîlopasaṁpa na cârusarvâṅgadarśana
nâdya tvâṁ pratipaśyâmi girâv asmin narottama (18)
vane câsmin mahâghore siṁhavyâghranishevite
śayânam upavishṭaṁ vâ sthitaṁ vâ nishadhâdhipa (19)
kaṁ nu pṛicchâmi duḥkhârttâ tvadarthe śokakarshitâ
kaccid dṛishṭas tvayâraṇye saṁgatyeha nalo nṛipaḥ (20)
yam anveshasi râjânaṁ nalaṁ padmanibhekshaṇam
ayaṁ sa iti kasyâdya śroshyâmi madhurâṁ giram (21)
araṇyarâḍ ayaṁ śrîmâṁś caturdaṁshṭro mahâhanuḥ
śârdûlo 'bhimukho 'bhyeti vrajâmy enam aśaṅkitâ (22)
bhavân mṛigâṇâm adhipas tvam asmin kânane prabhuḥ
vidarbharâjatanayâṁ damayantîti viddhi mâm (23)
patim anveshatîm ekâṁ kṛipaṇâṁ śokakarshitâm
âśvâsaya mṛigendreha yadi dṛishṭas tvayâ nalaḥ (24)
athavâ tvaṁ vanapate nalaṁ yadi na śaṁsasi
mâṁ khâdaya mṛigaśreshṭha duḥkhâd asmâd vimocaya (25)
śrutvâraṇye vilapitaṁ mamaisha mṛigarâṭ svayam
yâty etâṁ mṛishṭasalilâm âpagâṁ sâgarâṅgamâm (26)
imaṁ śiloccayaṁ puṇyaṁ śṛiṅgair bahubhir ucchritaiḥ
virâjadbhir divispṛigbhir naikavarṇair manoharaiḥ (27)
asyâraṇyasya mahataḥ ketubhûtam ivotthitam
girirâjam imaṁ tâvat pṛicchâmi nṛipatiṁ prati (28)
bhagavann acalaśreshṭha divyadarśana viśruta
śaraṇya bahukalyâṇa namas te 'stu mahîdhara (29)
praṇame tvâbhigamyâhaṁ râjaputrîṁ nibodha mâm
râjñaḥ snushâṁ râjabhâryâṁ damayantîti viśrutâm (30)

नलोपाख्यानम् ॥

nalopâkhyânam

बृहदश्व उवाच ॥

bṛihadaśva uvâca

आसीद्राजा नलो नाम वीरसेनसुतो बली।
âsîd râjâ nalo nâma vîrasenasuto balî

उपपन्नो गुणैरिष्टै रूपवानश्वकोविद:॥१॥
upapanno guṇair ishṭai rûpavân aśvakovidaḥ

अतिष्ठन्मनुजेन्द्राणां मूर्ध्नि देवपतिर्यथा।
atishṭhan manujendrâṇâm mûrdhni devapatir yathâ

उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा॥२॥
upary upari sarveshâm âditya iva tejasâ

ब्रह्मण्यो वेदविच्छूरो निषधेषु महीपति:।
brahmaṇyo vedavic chûro nishadheshu mahîpatiḥ

अक्षप्रिय: सत्यवादी महानक्षौहिणीपति:॥३॥
akshapriyaḥ satyavâdî mahân akshauhiṇîpatiḥ

ईप्सितो नरनारीणामुदार: संयतेन्द्रिय:।
îpsito naranârîṇâm udâraḥ samyatendriyaḥ

रक्षिता धन्विनां श्रेष्ठ: साक्षादिव मन: स्वयम॥४॥
rakshitâ dhanvinâm śreshṭhaḥ sâkshâd iva manuḥ svayam

तथैवासीद्विदर्भेषु भीमो भीमपराक्रम:।
tathaivâsîd vidarbheshu bhîmo bhîmaparâkramaḥ

शूर: सर्वगुणैर्युक्त: प्रजाकाम: स चाप्रज:॥५॥
śûraḥ sarvaguṇair yuktaḥ prajâkâmaḥ sa câprajaḥ

स प्रजार्थे परं यत्नमकरोत्सुसमाहित:।
sa prajârthe paraṁ yatnam akarot susamâhitaḥ

तमभ्यगच्छद्ब्रह्मर्षिर्दमनो नाम भारत॥६॥
tam abhyagacchad brahmarshir damano nâma bhârata

तं स भीम: प्रजाकामस्तोषयामास धर्मवित्।
taṁ sa bhîmaḥ prajâkâmas toshayâmâsa dharmavit

महिषी सह राजेन्द्र सत्कारेण सुवर्चसम्॥७॥
mahishyâ saha râjendra satkâreṇa suvarcasam

नलोपाख्यानम् ॥

बृहदश्व उवाच ॥

आसीद्राजा नलो नाम वीरसेनसुतो बली।
उपपन्नो गुणैरिष्टै रूपवानश्वकोविदः ॥१॥
अतिष्ठन्मनुजेन्द्राणां मूर्ध्नि देवपतिर्यथा।
उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा ॥२॥
ब्रह्मण्यो वेदविच्छूरो निषधेषु महीपतिः।
अक्षप्रियः सत्यवादी महानक्षौहिणीपतिः ॥३॥
ईप्सितो नरनारीणामुदारः संयतेन्द्रियः।
रक्षिता धन्विनां श्रेष्ठः साक्षादिव मनुः स्वयम् ॥४॥
तथैवासीद्विदर्भेषु भीमो भीमपराक्रमः।
शूरः सर्वगुणैर्युक्तः प्रजाकामः स चाप्रजः ॥५॥
स प्रजार्थे परं यत्नमकरोत्सुसमाहितः।
तमभ्यगच्छद्ब्रह्मर्षिर्दमनो नाम भारत ॥६॥
तं स भीमः प्रजाकामस्तोषयामास धर्मवित्।
महिष्या सह राजेन्द्र सत्कारेण सुवर्चसम् ॥७॥

नलोपाख्यानम् ॥

बृहदश्व उवाच ॥

आसीद्राजा ननो नाम वीरसेनसुतो बली।
उपपन्नो गुणैरिष्टै रूपवानक्षकोविद: ॥१॥
अतिष्ठन्मनुजेन्द्राणां मूर्ध्नि देवपतिर्यथा।
उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा ॥२॥
ब्रह्मण्यो वेदविच्छूरो निषधेषु महीपति:।
अक्षप्रिय: सत्यवादी महानक्षौहिणीपति: ॥३॥
ईप्सितो नरनारीणामुदार: संयतेन्द्रिय:।
रक्षिता धन्विनां श्रेष्ठ: साक्षादिव मनु: स्वयम् ॥४॥
तथैवासीद्विदर्भेषु भीमो भीमपराक्रम:।
सूर: सर्वगुणैर्युक्त: प्रजाकाम: स चाप्रज: ॥५॥
स प्रजार्थे परं यत्नमकरोत्तुसमाहित:।
तमभ्यगच्छद्ब्रह्मर्षिर्दमनो नाम भारत ॥६॥
तं स भीम: प्रजाकामस्तोषयामास धर्मवित्।
महिषी सह राजेन्द्र सत्कारेण सुवर्चसम् ॥७॥

ननोपाख्यानम्॥

बृहदश्व उवाच॥

आसीद्राजा ननो नाम वीरसेनसुतो बली।
उपपन्नो गुणैरिष्टै रूपवानस्त्रकोविद:॥१॥
अतिष्ठन्मनुजेन्द्राणां मूर्ध्नि देवपतिर्यथा।
उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा॥२॥
ब्रह्मण्यो वेदविच्छूरो निषधेषु महीपति:।
अक्षप्रिय: सत्यवादी महानक्षौहिणीपति:॥३॥
ईप्सितो नरनारीणामुदार: संयतेन्द्रिय:।
रक्षिता धन्विनां श्रेष्ठ: साक्षादिव मनु: स्वयम्॥४॥
तथैवासीद्विदर्भेषु भीमो भीमपराक्रम:।
शूर: सर्वगुणैर्युक्त: प्रजाकाम: स चाप्रज:॥५॥
स प्रजार्थे परं यत्नमकरोत्सुसमाहित:।
तमभ्यगच्छद्ब्रह्मर्षिर्दमनो नाम भारत॥६॥
तं स भीम: प्रजाकामस्तोषयामास धर्मवित्।
महिषी सह राजेन्द्र सत्कारेण सुवर्चसम्॥७॥

ननोपाख्यानम्।

बृहदश्व उवाच।

आसीद्राजा ननो नाम वीरसेनसुतो बली।
उपपन्नो गुणैरिष्टै रूपवानपकोविदः॥१॥
अतिष्ठन्मनुजेन्द्राणां मूर्ध्नि देवपतिर्यथा।
उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा॥२॥
ब्रह्मण्यो वेदविच्छूरो निषधेषु महीपतिः।
अक्षप्रियः सत्यवादी महानक्षौहिणीपतिः॥३॥
ईप्सितो नरनारीणामुदारः संयतेन्द्रियः।
रक्षिता धन्विनां श्रेष्ठः साक्षादिव मनुः स्वयम्॥४॥
तथैवासीद्विदर्भेषु भीमो भीमपराक्रमः।
शूरः सर्वगुणैर्युक्तः प्रजाकामः स चाप्रजः॥५॥
स प्रजार्थे परं यत्नमकरोत्सुसमाहितः।
तमभ्यगच्छद्ब्रह्मर्षिर्दमनो नाम भारत॥६॥
तं स भीमः प्रजाकामस्तोषयामास धर्मवित्।
महिषी सह राजेन्द्र सत्कारेण सुवर्चसम्॥७॥

एवमुक्ता तु हंसेन दमयन्ती बिशां पते ।
अब्रवीत्तत्र तं हंसं त्वमप्येवं नले वद ॥३१॥
तथेत्युक्त्वाऽथ सा हंसं कन्या बिदर्भसंस्था बिशां पते ।
पुनरागम्य निषधान्नले सर्वं न्यवेदयत् ॥३२॥
॥ इति नलोपाख्याने प्रथमः सर्गः ॥१॥

॥ [illegible] उवाच ॥

श्रुत्वा तु तच्छ्रुत्वा वचो हंसस्य भारत ।
B.113
ततः प्रभृति न स्वस्थं नलं प्रति बभूव सा ॥१॥
ततश्चिन्तापरा दीना बिवर्णवदना कृशा ।
बभूव दमयन्ती तु निःश्वासपरमा तदा ॥२॥
ऊर्ध्वदृष्टिर्ध्यानपरा बभूवोन्मत्तदर्शना ।
पाण्डवर्णा क्षणेनाथ हृच्छयाविष्टचेतना ॥३॥
न शय्यासनभोगेषु रतिं विन्दति कर्हिचित् ।
न नक्तं न दिवा शेते हा हेति रुदती पुनः ॥४॥

viś 2. Ltd, poddani
viśâmpati: Król
abravīt 2ob. w. 26.
nale loc. sam. Tat.
tathâ: tak (ja)
aṇḍa n. n. jaje
aṇḍaja ptak. –
ukthvâ cf. Kṛitha
w. 26. – vidar-
bha 2. Król
Vi: Darbhów.
âgamya odj.
– ja (Gerund.).
B. 70.
nivid Caus. oznajmić.

svastha: Bopp, Glossary: non
apud se, Nalum versus erat ea.
– [illegible] = svabhava osobal ni-
w normalnego stanu,
niedrówna wzglêdem,
t.j. z powodu Nali.
also, portion, Bopp.
cf. w. 6 nir.
cintâpara: zamyślony,
w myślach pogrążony,
ze cintâ (Vcint, cintaya
ti) i para n. zew.
najwyższego rzędu, najwyż-
sza. Bahuvrihi:
cintâ paraṁ yasya
sah.
mad 4. (mâdyati) upijać
się; unmatta pijany
(przen. ucz.-)
â-viś przenikać
Vcit pojmować (?)
Vvid (vindati 6)
znajdować
cf 2. B. 94; 96
Lacz. spać, ś-
począć
rud 2. płakać
(rodimi, roditi, ro-
ditu)

६

attributive

Ving 1. ruszać się

chora, nieswoja m. wyraz wyrozumiany

n. ruchy gest, ...

jñâ poznać. 3 pl. Perf. Par. (jânâti). B. 115.

तामस्वस्थां तदाकारां सख्यस्ता जज्ञुरिङ्गितैः ।

B. 60 (regularne w wyrazach złożon.)

jana osoba, osoby (grono przyjaciółek)

ततो विदर्भवतये दमयन्त्याः सखीजनः ॥ ५ ॥

król (narâṇâm îśvareḥ) = Nala

ni-vid Caus. oznaj. mić

न्यवेदयत्तामस्वस्थां दमयन्तीं नरेश्वरे । „na punkcie", ze względu na – z powodu –

(Nimittasaptam)

तच्छ्रुत्वा नृपतिर्भीमो दमयन्तीसखीगणात् ॥ ६ ॥

rozważać sprawa swój własny odnośnie do

ciut 10, stąd perf. Pr. B. 116 cf. wyż. I, 7.

चिन्तयामास तत्कार्यं सुमहत्स्वां सुतां प्रति ।

dlaczego niebyt 10. widzieć

Kimartha adj. Bah. jaki cel mający? lakshyate zdaje się być niebyt zdrowy. – Vpâ 2 (pâti) Caus. pâlayati strzedz, bronić, ochraniać

किमर्थं दुहिता मे ऽद्य नातिस्वस्थेव लक्ष्यते ॥ ७ ॥

spostrzedz zauważyć stróż

cf. I, 11 vayasi prâpte. Bah. (yauvana n. młodość, dojrzałość, lata dziewicze)

स समीक्ष्य महीपालः स्वां सुतां प्राप्तयौवनाम् ।

„a se" B. 74 c) wybór męża m.

अपश्यदात्मना कार्यं दमयन्त्याः स्वयंवरम् ॥ ८ ॥

zwołać, wezwać

Vmantr 10. A. + sam-ni (mówić)

स संनिमन्त्रयामास महीपालान्विशां पते ।

B. 63

anu-bhû użyć czego, poddać się czemu, wziąć udział

अनुभूयतामयं वीराः स्वयंवर इति प्रभो ॥ ९ ॥

श्रुत्वा तु पार्थिवाः सर्वे दमयन्त्याः स्वयंवरम् ।

B. 115 d) wezwanie n. rozkaz

jagmuḥ B.

अभिजग्मुस्ततो भीमं राजानो भीमशासनात् ॥ १० ॥

słoń m. hałas tupkot ziemia (zawierająca bogactwa)

Vpṛî Caus. napełniać pûrayati; pṛî pokonywać: pârayati bala n. wojsko dṛiśya „spectandus" godny widzenia, pokaźny vicitramâlyâbharana Bahuvrîhi

हस्त्यश्वरथघोषेण पूरयन्तो वसुंधराम् ।

różnobarwny pstry mâlya n. wieniec ozdoba n.

विचित्रमाल्याभरणैर्बलैर्दृश्यैः स्वलंकृतैः ॥ ११ ॥

(silnoryki Lec.) szlachetny

तेषां भीमो महाबाहुः पार्थिवानां महात्मनाम् ।

przebywać

यथार्हमकरोत्पूजां ते ऽवसंस्तत्र पूजिताः ॥ १२ ॥

arha godny; yathârham stosownie do godności (Bopp: sicut dignum)

Avyayîbhâva (avyaya n. Indeclinabile, partyk. kuta) bhâva Zustand, stan, byt.

तस्मै प्रसन्नो दमनः सभार्याय वरं ददौ ।
कन्यारत्नं कुमारांश्च त्रीनुदारान्महायशाः ॥ ८ ॥
दमयन्तीं दमं दान्तं दमनं च सुवर्चसम् ।
उपपन्नान्गुणैः सर्वैर्भीमान्भीमपराक्रमान् ॥ ९ ॥
दमयन्ती तु रूपेण तेजसा यशसा श्रिया ।
सौभाग्येन च लोकेषु यशः प्राप सुमध्यमा ॥ १० ॥
अथ तां वयसि प्राप्ते दासीनां समलंकृतम् ।
शतं शतं सखीनां च पर्युपासच्छ्रियामिव ॥ ११ ॥
तत्र स्म राजते भैमी सर्वाभरणभूषिता ।
सखीमध्ये ऽनवद्याङ्गी विद्युत्सौदामनी यथा ॥ १२ ॥
अतीव रूपसंपन्ना श्रीरिवायतलोचना ।
न देवेषु न यक्षेषु तादृग्रूपवती क्वचित् ॥ १३ ॥
मानुषेष्वपि चान्येषु दृष्टपूर्वाथवा श्रुता ।
चित्तप्रमाथिनी बाला देवतामपि सुन्दरी ॥ १४ ॥

॥नलोपाख्यानम्॥

॥बृहदश्व उवाच॥

आसीद्राजा नलो नाम वीरसेनसुतो बली।
उपपन्नो गुणैरिष्टै रूपवानश्वकोविदः॥१॥
अतिष्ठन्मनुजेन्द्राणां मूर्ध्नि देवपतिर्यथा।
उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा॥२॥
ब्रह्मण्यो वेदविच्छूरो निषधेषु महीपतिः।
अक्षप्रियः सत्यवादी महानक्षौहिणीपतिः॥३॥
ईप्सितो नरनारीणामुदारः संयतेन्द्रियः।
रक्षिता धन्विनां श्रेष्ठः साक्षादिव मनुः स्वयम्॥४॥
तथैवासीद्विदर्भेषु भीमो भीमपराक्रमः।
शूरः सर्वगुणैर्युक्तः प्रजाकामः स चाप्रजः॥५॥
स प्रजार्थे परं यत्नमकरोत्सुसमाहितः।
तमभ्यगच्छद्ब्रह्मर्षिर्दमनो नाम भारत॥६॥
तं स भीमः प्रजाकामस्तोषयामास धर्मवित्।
महिष्या सह राजेन्द्र सत्कारेण सुवर्चसम्॥७॥

विदर्भनगरीं गत्वा दमयन्त्यास्तदान्तिके।
निषेतुस्ते गरुत्मन्तः सा ददर्श च तान्गणान् ॥२३॥

सा तानद्भुतरूपान्वै दृष्ट्वा सखिगणावृता।
हृष्टा ग्रहीतुं खगमांस्त्वरमाणोपचक्रमे ॥२४॥

अथ हंसा विससृपुः सर्वतः प्रमदावने।
एकैकशस्तदा कन्यास्तान्हंसान्समुपाद्रवन् ॥२५॥

दमयन्ती तु यं हंसं समुपाधावदन्तिके।
स मानुषीं गिरं कृत्वा दमयन्तीमथाब्रवीत् ॥२६॥

दमयन्ति नलो नाम निषधेषु महीपतिः।
अश्विनोः सदृशो रूपे न समास्तस्य मानुषाः ॥२७॥

तस्य वै यदि भार्या त्वं भवेथा वरवर्णिनि।
सफलं ते भवेज्जन्म रूपं चेदं सुमध्यमे ॥२८॥

वयं हि देवगन्धर्वमानुषोरगराक्षसान्।
दृष्टवन्तो न चास्माभिर्दृष्टपूर्वस्तथाविधः ॥२९॥

त्वं चापि रत्नं नारीणां नरेषु च ननो वरः।
विशिष्टाया विशिष्टेन संगमो गुणवान्भवेत् ॥३०॥

नलश्च नरशार्दूलो नोकेष्वप्रतिमो भुवि।
कन्दर्प इव रूपेण मूर्तिमानभवत्स्वयम्॥१५॥

तस्याः समीपे तु नलं प्रशशंसुः कुतूहलात्।
नैषधस्य समीपे तु दमयन्तीं पुनः पुनः॥१६॥

तयोरदृष्टकामो ऽभूच्छृण्वतोः सततं गुणान्।
अन्योन्यं प्रति कौन्तेय स व्यवर्धत हृच्छयः॥१७॥

अशक्नुवन्नलः कामं तदा धारयितुं हृदा।
अन्तःपुरसमीपस्थे वन आस्ते रहो गतः॥१८॥

स ददर्श ततो हंसाञ्जातरूपपरिष्कृतान्।
वने विचरतां तेषामेकं जग्राह पक्षिणम्॥१९॥

ततो ऽन्तरिक्षगो वाचं व्याजहार नलं तदा।
हन्तव्यो ऽस्मि न ते राजन्करिष्यामि तव प्रियम्॥२०॥

दमयन्तीसकाशे त्वां कथयिष्यामि नैषध।
यथा त्वदन्यं पुरुषं न सा मंस्यति कर्हिचित्॥२१॥

एवमुक्तस्ततो हंसमुत्ससर्ज महीपतिः।
ते तु हंसाः समुत्पत्य विदर्भानगमंस्ततः॥२२॥

Matczewski Jacek